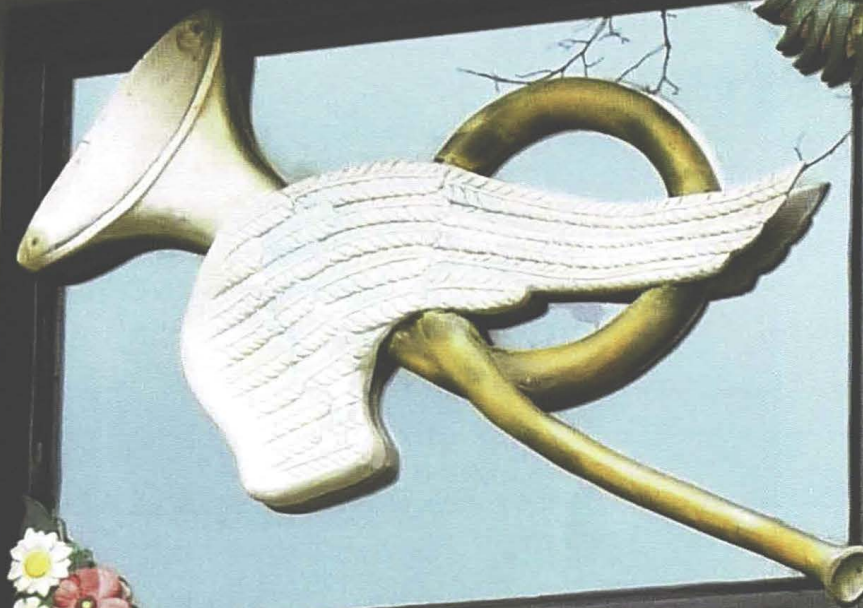

Periodiek

Historische Kring Maarssen, 49^e jaargang
nr. 2 - 2022

MET O.A.:

TIENHOVEN EN
ANNE FRANK

Winnie en Ad van den Engel

DE KLOKKEN-
VORDERING

van de Heilig Hartkerk

DE BIJZONDERE
BEGRAAFPLAATS

van Oud-Zuilen

56

Voor erkend scharelvlees

**Slagerij
Dorresteyn**
sinds 1882

**Nassaustraart 4
Tel. 0346 - 561219
Maarssen**

**RADIO - T.V.
ELECTR. HUISHOUDELIJK
+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP
+ KWIEKE SERVICE**

radio en t.v. speciaalzaak

elektron

**Nassaustraart 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081**

**Bij ons is iedereen welkom
waar de fiets ook vandaan komt.**

**Nassaustraart 99, Maarssen
Telefoon: 0346-760760**

**info@honigtweewielerspecialist.nl
www.honigtweewielerspecialist.nl**

**f VOLG ONS OP FACEBOOK
WWW.FACEBOOK.COM/HONIGTWEEWIELERSPECIALIST**

VAN VREDENDAAL & ZN
aannemersbedrijf restauratiewerken

anno 1911

Harmonieweg 1 3603 BN Maarssen

**info@vanvredendaalenzn.nl 0346 561356
www.vanvredendaalenzn.nl 06 12 961 465**

colofon

Opgericht op 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 301763120000.

Voor informatie en contact met HKM:

Website www.historischekringmaarsssen.nl en

e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl

Interim bestuur:

Arie van Ginkel, secretaris

Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346-564168,

e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl

Ronald van Tongeren, penningmeester

Hans van Bommel, Bert de Ruiter.

Ledenbeheer:

Jantien de Ruiter

e-mail: ledenbeheerhkm@ziggo.nl tel.: 0346-563599

Ereleden:

Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000), J.H. Sagel (22-02-2001), B. de Ruiter (21-02-2002), mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema (23-02-2006), B. Visschedijk (26-02-2009), mevr. A. Wolters-Dekkers (03-03-2011), H. Blaauw (06-03-2014), dhr. H. van Bommel (28-10-2021)

Leden van verdienste:

Drs. W. Smits (10-02-1994), mevr. A.P. van Haaften-van Rijswijk (26-02-2015), mevr. R. Tjhuis (10-03-2016)

Redactie Periodiek:

Hoofdredactie: Jaap Trouw, Piet Gentenaar. Secretaris: Arjan van Weele. Redactie: Lotte Kwakman, Bert de Ruiter, Herman Schols, Els Sonneveld. Eindredactie: Ria Tjhuis.

Kopij zenden aan: Piet Gentenaar,

e-mail: bestuur4@historischekringmaarsssen.nl

Voor verkoop losse nummers:

Bert de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, tel. 0346-563599.

Lidmaatschap:

Het lidmaatschap kost € 15 per jaar. Opzeggen kan alleen vóór het einde van het kalenderjaar. Voor meer informatie en aanmelden als lid van de Kring zie de website of neem contact op met Jantien de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, 3601 DR Maarssen, tel.: 0346-563599 en e-mail: ledenbeheerhkm@ziggo.nl

Eventuele stortingen op ons rekeningnummer

NL93INGB0002907376 t.n.v. Penningmeester HKM.

Vormgeving en productie:

Topic Creatieve Communicatie, Wierden.

inhoud

43	Colofon en Inhoud
44	Kringnieuws
46	Tienhoven en Anne Frank
52	Het gedichtje over korenmolen De Hoop in Zuilen nu volledig
54	De klokkenvordering van de Heilig Hartkerk
59	Bovenlichten en snijramen Deel 1
64	De bijzondere begraafplaats van Oud-Zuilen
71	Het Hooge Land heringericht
76	Nieuwe boeken in de bibliotheek van de HKM
77	Uit de oude schoenendoos Deel 90

op de cover

Het bovenlicht met ornament van Raadhuisstraat 56.

Foto Jaap Trouw.

Kringnieuws

Het overnemen van artikelen en afbeeldingen zonder toestemming van de redactie is niet toegestaan. De inhoud van de artikelen is voor verantwoording van de auteur. U kunt kopij voor het volgende nummer inleveren vóór 15 juni. De Historische Kring Maarssen heeft al het moge-

lijke gedaan om de eventuele rechthebbenden op beeld en/of tekst in dit Periodiek te achterhalen. Indien u meent aanspraak te kunnen maken op dergelijke rechten, verzoeken wij u contact op te nemen met het bestuur via de secretaris. ●

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN - 50 JAAR

Beste leden van de Kring,

Er staat ons een bijzondere periode te wachten...

Dit jaar, om precies te zijn op 11 september, bestaat onze vereniging 50 jaar. Een halve eeuw geleden vond een aantal mensen elkaar in een gemeenschappelijk belang: het beschermen en bewaren van het historisch erfgoed van Maarssen.

Directe aanleiding voor die gezamenlijke actie waren de plannen

van de gemeente om een weg door te trekken vanaf de Hoge Brug over de Straatweg naar de Binnenweg, dan een brug over de Vecht en zo door park Vechtenstein naar de andere kant van het dorp met aansluiting op een rondweg...

Actie was geboden en de Historische Kring Maarssen werd opgericht!

Enkele inmiddels legendarische figuren speelden bij die oprichting en in vele jaren daarna een belangrijke rol. In het komende jaar zullen wij u in het Periodiek veel meer vertellen over die beginperiode en over het reilen en zeilen van de Kring in de afgelopen vijftig jaar.

Enkele jaren geleden zijn we natuurlijk al begonnen met het nadenken over hoe we dit jubileum groots kunnen vieren. Er kwamen vele ideeën naar boven en wij vertellen u graag in grote lijnen wat u allemaal het komende jaar kunt verwachten.

Eén van de ideeën was het samenstellen van een boek over de geschiedenis van Maarssen, Maarssenbroek, Maarsseveen, Tienhoven, Molenpolder en Oud-Zuilen in de vorm van een canon. De redactie van het Periodiek vormde daartoe een werkgroep, die voortvarend aan de slag ging. Meer dan twintig auteurs werden bereid gevonden om in vijftig hoofdstukken de meest belangrijke feiten, gebeurtenissen en ontwikkelingen uit de geschiedenis van het gebied en de bewoners te beschrijven.

Op 11 september van dit jaar zal dit jubileumboek feestelijk tandoop gehouden worden. We zullen u in ons Periodiek van augustus informeren over hoe u als lid van de Kring dit fraaie boek in uw bezit kunt krijgen. Begin 2023 zal er op het webboek een beknopte, digitale versie van de 'Canon van Maarssen en omliggende kernentevinden zijn via een link op onze website'.

Op 11 september 2022 begint dus officieel ons jubileumjaar. Het wordt een jaar vol activiteiten met voor elk wat wils: boeiende lezingen, informatieve/interactieve dorpswandelingen, vaartochten op de Fietsboot met enthousiaste en kundige gidsen, een fotowedstrijd en een serie artikelen in het VAR-nieuws over actualiteiten en de inhoud van het jubileumboek 'De Canon van Maarssen en omliggende kernen'. Voor de groepen 8 van het basisonderwijs wordt een bijzonder project op poten gezet.

Ook hebben we een speciaal jubileumlogo laten ontwerpen, zoals u hiervóór ziet afgebeeld. Een cirkel, de Kring, met het daarin afgebeelde dak van een buitenplaats als symbool voor hetgeen ons allen bindt: aandacht voor historie, inzet voor erfgoedbehoud en vele daaraan gelieerde activiteiten en publicaties. Kortom: de Historische Kring Maarssen staat al 50 jaar als een huis en dat vieren we!

Wij nodigen u al bij voorbaat uit bij de verschillende jubileumactiviteiten. Samen met u vieren wij deze feestelijke mijlpaal en maken wij ons op voor de volgende 50 jaar van de Historische Kring Maarssen. Wij willen u blijven boeien en ook graag nieuwe leden verwelkomen; allemaal mensen die onze geschiedenis belangrijk vinden en deze samen met de Kring, een deel van de toekomst willen laten zijn...

We houden u op de hoogte via het Periodiek, de website en de nieuwsbrieven en we hopen elkaar te ontmoeten tijdens onze jubileumactiviteiten.

Het bestuur

Lezingen

Op woensdag 18 mei geeft Kees van Aggelen een lezing over de fietsroute van Baarn naar Goudestein. Deze lezing begint om 20.00 uur en wordt gehouden in de Open Hof, Kerkweg 60 te Maarssen.

Excursie naar Hoorn - 21 mei 2022

Nadat om welbekende redenen de excursie van de HKM al twee jaar in het water is gevallen, gaan we het dit jaar weer proberen: Hoorn, dit prachtige VOC-stadje aan het IJsselmeer dat een bloeitijd beleefde in de Gouden Eeuw, is het bezoeken meer dan waard. 's Ochtends maken we onder leiding van gidsen een wandeling door de stad. Tussen de middag kan er op eigen gelegenheid geluncht worden. In de middag hebben we een bezoek gepland aan het Museum van de Twintigste Eeuw, gevestigd op het Oostereiland in het voormalige gevangenisgebouw. In dit museum ervaart u een feest van herkenning, er is een prachtige collectie van gebruiksvoorwerpen,

meubelstukken en dergelijke uit diverse decennia van de afgelopen eeuw.

Wij vertrekken om 08.30 uur van het Harmonieplein en maken na aankomst een koffiestop.

U kunt zich opgeven bij onze penningmeester Ronald van Tongeren, bij voorkeur per e-mail: rtongere@ziggo.nl of telefonisch 's avonds tussen 19.00 en 20.00 uur op telefoonnummer 0346-566696. Gelijktijdig moet het verschuldigde bedrag worden overgemaakt op rekeningnummer NL93INGB0002907376 ten name van de penningmeester HKM. Diegenen die al in 2020 gereserveerd en betaald hebben, krijgen voorrang. Kosten van de excursie zijn € 33,00 per persoon voor HKM-leden; niet-leden betalen € 38,00. Leden in het bezit van een Museumkaart krijgen € 10,00 korting.

Tienhoven en Anne Frank

Jan en Jeanine Boesen

De slaapkamer van Anne Frank in het Achterhuis met aan de muur boven het tafeltje de grote foto van Tienhoven.

In het Anne Frank Huis hangt in de slaapkamer van Anne een foto van de gereformeerde kerk in Tienhoven (zie afbeelding 1). Op verzoek van de Historische Kring Maarssen heeft de curator van de Anne Frank Stichting onderzoek gedaan naar de mogelijke band tussen Anne en Tienhoven. Het volgende staat beschreven op de website van de BTOM (Bewonersvereniging Tienhoven en Oud-Maarsseveen): *'We weten niet waarom Anne deze foto aan de muur van haar kamertje heeft geplakt. Wel weten we dat de foto afkomstig is uit het weekblad Wij. Ons werk, ons leven, nummer 37 van 16 oktober 1936. Ze had het vermoedelijk dus voor de*

onderduik al, hoewel het natuurlijk ook mogelijk is dat ze het tijdens de onderduik uit een oud tijdschrift heeft gehaald. Anne Frank had een vriendin, Hanneli (Hannah) Goslar. Haar vader heeft ooit in Tienhoven in het pension van de familie Lindenbaum gelogeed. Dat is de enige link tussen Anne Frank en Tienhoven die wij kennen.'

Onze tuinman had ons op de foto in Anne's slaapkamer geattendeerd en zei ons dat Anne in de boerderij - die ook op de foto te zien is - had gelogeed (zie afbeelding 2). Deze boerderij stond vroeger op ons perceel en werd in die tijd tegelijkertijd

bewoond door de familie van Karel van Ettehoven aan de achterkant en door de familie van Marinus Muis aan de voorkant. De boerderij is in 1953 door Cor Mulhuysen in vervallen staat gekocht en afgebroken. Dit was voor ons de start van een speurtocht om te weten te komen waarom Anne Frank juist deze foto boven haar bed heeft opgehangen. Als ze niet op de boerderij had gelogeed, maar in een pension, was dit dan het pension van de familie Lindenbaum en waar stond dat dan? Of was het gewoon een plaatje dat ze mooi vond en heeft opgehangen om haar slaapkamer op te sieren?

Mijn beste vriendin Anne Frank

Wellicht dat dorpsgenoten die de oorlog hebben meegemaakt ons meer konden vertellen. De eerste oud-dorpsbewoner die we op het spoor kwamen was Douwe Boersma. Zijn naam hoorden we van een oud-bewoner van het huis van onze buurman. We vonden op internet een artikel in het Weidenvenner wijkblad waarin de diamanten bruiloft in februari 2018 van het echtpaar Boersma beschreven stond. Via de redactie kwamen we in contact met hun dochter, die onze vragen heeft gesteld aan haar vader; haar moeder was inmiddels overle-

den. Echter, vader Boersma kan zich helaas niets herinneren van een mogelijk bezoek van Anne aan Tienhoven.

We contacteerden Theo Schouten. Theo was 40 jaar postbode in Tienhoven en omgeving en heeft tot ver na zijn pensioen in Tienhoven gewoond. Hij is ook een fanatiek verzamelaar van foto's en artikelen over Tienhoven. We werden door hem uitgenodigd om langs te komen. Echter, ook hij kon ons niet verder helpen met het verhaal achter de foto. Hij was wel in het bezit van de originele plaat uit het tijdschrift.

We zaten op een dood spoor. Echter, in maart 2020 lazen we over de start van de opnames voor de speelfilm 'Mijn beste vriendin Anne Frank' over het leven van Hannah Goslar en Anne Frank (zie afbeelding 3). We lazen dat de nu 93-jarige Hannah Goslar nog leeft en in Jeruzalem woont (zie afbeelding 4). We konden het e-mailadres van de productie-maatschappij van de film achterhalen en hebben gevraagd of zij onze vragen over de link tussen Anne en Tienhoven aan Hannah wilden doorgeven. Na een week mailde Paul Ruven, de co-producer en schrijver van het script, ons het antwoord van Hannah door: 'Ik herinner mij dat mijn Vader in

'Gezicht op Tienhoven' uit het tijdschrift 'Wij. Ons werk, ons leven' dat Anne Frank boven het tafeltje bij haar bed heeft opgehangen. De foto ging verder niet gepaard met tekst.

Anne Frank (l) en Hannah Goslar, mei 1940, Merwedeplein in Amsterdam.

Tienhoven bij een Joodse boer op vakantie was en ik ook daar op visite was. *Misschien heeft Anne me daar opgezocht. Heeft deze Familie de oorlog overleefd???* We vonden het super bijzonder om persoonlijk antwoord te krijgen. Kort daarna, op 6 april, was ze te zien tijdens een interview met Ivo Niehe in de TV Show Op Reis.

Lindenbaum of Lindheimer?

Toen we Jeannette Timmer van de dorpswinkel 'De Kastanjehoeve' in Tienhoven hierover vertelden, wist zij ons te vertellen dat er een joodse boer woonde op Middenweg 4 met de naam Lindheimer. Wellicht speelde er een naamsverwarring, en ging het om deze boer en niet om de familie Lindenbaum?

Karl Stern (1879-1950) was gehuwd met Mathilde

Apt (1886-1954). Zij waren in 1936 gevlucht uit Duitsland en huurden een boerderij met de naam Welgelegen op de Middenweg 4 in de Bethunepolder (zie afbeelding 5). Zij hadden een dochter, Ilse (1910-2006), die gehuwd was met Arthur Lindheimer (1901-1976). Arthur is in 1937 ook op de boerderij komen wonen. Het indrukwekkende verhaal van Ilse is opgetekend door de Historische Kring Maarssen (Periodiek 2004-3, p. 94). Indrukwekkend, omdat de familie Stern uiteindelijk alles in Duitsland heeft moeten achterlaten om naar Nederland te mogen emigreren. De hele familie werd in 1942 in Westerbork in vrijheid gesteld, omdat ze als boeren nodig waren voor de voedselvoorziening. Vervolgens doken Ilse en Arthur vanaf april 1943 tot de bevrijding onder in een varkensschuur van Adriaan Verhoef op de Dwarsdijk bij het huis van

Hanna en Janus de Bruin (zie afbeelding 6). Theo Schouten herinnert zich Arthur nog goed. Net zoals alle onderduikers in Tienhoven heeft de familie de oorlog overleefd. De boerderij waar de familie Stern en later Arthur en Ilse Lindheimer hebben gewoond, is samen met familiefoto's opgenomen in het boek 'Verdwenen en bestaande boerderijen in Tienhoven Ut., Oud-Maarsseveen en de Bethunepolder'. We stuurden via Paul Ruven een e-mail met deze foto's naar Hannah met de vraag of ze zich de familie en de boerderij herinnert. We kregen echter geen antwoord meer.

Gesprek met Hannah Pick-Goslar

In de tussentijd bezochten wij de winkel 'House of Outdoor & Optics' in Maarssen. Toen de medewerkster aan de kassa de naam Boesen hoorde reageerde zij verrast: *'Oh, dan heeft u de gereformeerde kerk in Tienhoven gekocht'*; dat had ze in de krant gelezen. De eigenaar, Jan van Daalen, ving dit op en vertelde dat zijn vrouw Anne-Marie de dochter is van Bep Voskuyl (1919-1983). Bep was één van de helpers en wordt in Anne's dagboek Elli Vossen genoemd. Anne-Marie bracht ons in contact met Teresien da Silva, Hoofd Collecties & Onderzoek van de Anne Frank Stichting. Teresien schreef ons dat Hannah mogelijk Tienhoven met

Hannah Goslar op 91-jarige leeftijd.

Boerderij
Welgelegen op
Middenweg 4
in Tienhoven,
waar Hannah
mogelijk heeft
geloogd.

Schoorl verwarde. Daar verbleef de familie Goslar tijdens de vakantie regelmatig in een pension. Ook Anne mocht af en toe mee. Teresien gaf ons het e-mailadres van Hannah zodat we haar zelf direct konden benaderen. Dat deden we en na verschillende weken en herinneringen kregen we een lege e-mail gestuurd met als onderwerp haar telefoonnummer!

Tijdens onze tweede belpoging kregen we haar op 19 juni 2020 aan de lijn! Hoewel ze slechts ruim tien jaar in Nederland heeft gewoond, spreekt ze heel goed Nederlands. Ook opvallend is de kracht in haar stem en de helderheid van haar antwoorden. Ze herinnert zich dat in 1941 haar vader tien dagen of langer bij een boer in Tienhoven verbleef. De

naam van de boer weet ze niet meer, maar wel dat zij er was geweest, dat hij koosjer was en dat er 's nachts een kalf werd geboren. Dat was een grote gebeurtenis geweest.

Haar vader kende de eigenaren niet; hij zocht slechts een verblijf om tot rust te komen en waar hij koosjer kon eten. Ze lichtte toe dat Anne vaak met hen meeging op vakantie, maar dat zij op haar beurt niet met de familie Frank mee mocht omdat die de orthodoxe regels niet naleefden. Of Anne ook in Tienhoven is geweest kan ze zich niet herinneren. Ze sluit dat niet uit. Hannah vroeg ons of wij weten of de familie Stern-Lindheimer orthodox was? Dat was inderdaad zo. Theo had ons verteld dat Arthur het melken van de koeien op zaterdag

uitbesteedde. Hannah kan zich om twee redenen Tienhoven nog 'zo goed herinneren'. Na terugkomst van haar vader van een verblijf in Tienhoven had haar jongste zusje, die in het voorgaande jaar in oktober was geboren, hun vader niet onmiddellijk herkend. De grote glimlach die uiteindelijk toch doorbrak op het baby-gezichtje is haar altijd bijgebleven. De tweede herinnering verraste ons door haar openheid. Hannah werd al enige tijd door haar vriendinnen, die samen met haar op de Montessorischool zaten, uitgelachen om iets dat zij niet wist. Ze vertelde dit aan haar moeder toen ze van het treinstation Breukelen naar Tienhoven liepen om haar vader op te zoeken. Haar moeder heeft haar tijdens de wandeling uitgelegd wat menstruatie was. Het telefoongesprek eindigde in onze toezegging op haar uitnodiging om naar Israël te komen. Ze waarschuwde ons *'niet te lang te wachten'*. We hadden het over de coronacrisis gehad

Arthur en Ilse Lindheimer.

en hoe Israël door de pandemie is getroffen. We realiseerden ons alle drie dat zo'n reis er helaas voorlopig niet inzit.

Anne's kerk

Onze laatste poging om het tijdschrift waaruit de foto afkomstig was te achterhalen lukte. De foto bleek echter gepubliceerd te zijn zonder bijschrift. Kortom, het is niet bekend of Anne Frank daadwerkelijk in Tienhoven geweest is en waarom de foto van de kerk boven haar bed hangt. Hannah speculeert dat Anne zich mogelijk kon herinneren dat zij (Hannah) in Tienhoven geweest is en daarom het plaatje heeft opgehangen toen zij dit tegenkwam. Ook al heeft onze zoektocht niet het antwoord opgeleverd dat we zochten, deze heeft ons wel heel veel gebracht. Zo was dit de aanleiding om meer te weten te komen over de geschiedenis van ons perceel, de voormalige gereformeerde kerk (die we in 2020 gekocht hebben) en Tienhoven zelf. Daarnaast zijn we in contact gekomen met veel Tienhovenaren, die we dankbaar zijn voor de herinneringen die ze met ons gedeeld hebben. Ook realiseren we ons nu nog meer het onbeschrijflijke leed dat het joodse volk is aangedaan. Veel Nederlanders keken in die tijd de andere kant op. De Tienhovenaren daarentegen hebben vele onderduikers geholpen en/of onderdak geboden. ●

Bronnen

Foto 'Gezicht op Tienhoven'. In: Tijdschrift Wij. Ons werk, ons leven nr. 37 1936.
Leslie Gold, *Anne Frank mijn beste vriendin, Hanneli Goslar*. Uitgeverij Kluitman, Alkmaar, 1997.
Jan de Groot, *Wij, ons werk, ons leven, een geïllustreerd sociaal-democratisch familieblad, 1935-1942*. Druk Ando, Den Haag, 2000.
Auke Hoekstra, Het was een donkere nacht in april ... Ilse Lindheimer blikt terug. Dorpsgenoten in de oorlogsjaren deel 2. In: *Historische Kring Maarssen*, Jaargang 31-3, 2004.
Henk Blaauw, *Verdwenen en bestaande boerderijen in Tienhoven Ut, Oud-Maarsseveen en de Bethunepolder*. Historische Kring Maarssen, 2019.
Website BTOM (2020). www.btom.nl/wp-content/uploads/2018/03/Anne-Frank-en-Tienhoven.pdf
Ab Zag, *Bert Sombogaart regisseert speelfilm over vriendin Anne Frank*. Algemeen Dagblad, 14 februari, 2020.
Belinda van de Graa, *De allereerste Nederlandse film over Anne Frank (en haar beste vriendin)*. Trouw, 1 augustus, 2020.
Leven van Hanneli Goslar (2021). https://nl.wikipedia.org/wiki/Hanneli_Goslar.
Alle afbeeldingen zijn afkomstig uit het archief van Jan en Jeanine Boesen.

Hannah Pick-Goslar, 1928

Hannah is op 12 november 1928 in Berlin-Tiergarten geboren. De vader van Hannah was hoofd van de persdienst van het Pruisische ministerie van Buitenlandse Zaken. Na de machtsovername door de nazi's emigreerde de familie in 1933 naar het Merwedeplein in Amsterdam. Daar leerde Hannah Anne Frank kennen en gingen ze er naar dezelfde school. Als Anne, Hanne en Sanne vormde ze met Anne Frank en Sanne Ledermann in 1934 een beste-vriendinnen-groep. In juni 1943 werd Hanneli, zoals ze door Anne Frank in haar dagboek genoemd wordt, met haar vader (haar moeder was overleden in oktober 1942 in het kraambed bij de doodgeboorte van hun derde kind), haar grootouders en haar jongere zus Gabi door de Gestapo gearresteerd en via kamp Westerbork en Auschwitz naar Bergen-Belsen gedeporteerd. Daar ontmoette ze in maart 1945 haar jeugdvriendin kort voor haar dood opnieuw. Hannah werd begin april 1945 met anderen opeengepakt in de 'verloren-transport-trein' en overleefde met haar zus (naast Hannah, de enige in de familie die de oorlog zou overleven) na een 13-daagse reis door Duitsland ten slotte de Holocaust. Na de bevrijding ging zij na een kort verblijf in een sanatorium in Maastricht op 5 december 1945 naar een sanatorium in Zwitserland. In 1947 emigreerde ze naar Israël waar ze verpleegkundige werd. Hannah trouwde met dr. Walter Pinchas-Pick, en heeft 3 kinderen, 10 kleinkinderen en 27 achterkleinkinderen.

Het gedichtje over korenmolen De Hoop in Zuilen nu volledig

Bob Manten

In Periodiek nummer 3 uit 2020 verscheen een artikel over de zestien molenaars van de verdwenen Zuilense korenmolens. De eerste molen was van hout en werd voor het eerst in 1550 genoemd. In 1829 werd een stenen molenhuis en in 1832 een stenen molen gebouwd. De molen stond langs de Vecht in wat nu de wijk Op Buuren heet en droeg vanaf 1844 de naam 'De Hoop'. Een goed bewaarde gevelsteen met de datum van de eerstesteenlegging op 10 mei 1832, door het driejarige zoontje van de toenmalige molenaar Gerrit Cornelis van Voorthuijzen, is dankzij de inspanningen van de Historische Kring Maarssen in 2013 ingemetseld in het huis op de hoek van de brug over de Vecht en De Hoopkade. De molen werd in 1966 afgebroken om meer ruimte te maken voor de firma Amsterdam Chemie Farmacie NV (ACF). Dick de Ridder, een kleinzoon van de laatste eigenaar Arie Jan de Ridder, vertelde in het artikel dat de molen in de jaren van de Tweede Wereldoorlog een rol heeft gespeeld in het malen van graan voor de inwoners van Zuilen. Daarover bestond een gedichtje waarvan Dick zich alleen de eerste vier regels kon herinneren. Het artikel sloot daarom af met een oproep aan de lezers wie zich dit gedichtje kon herinneren en aanvullen. Verrassend genoeg kwam die aanvulling uit de kring van de familie De Ridder zelf.

Begin september 2021 kreeg ik een e-mail van Joke de Ridder, een kleindochter van de laatste molenaar. Joke is zelf een enthousiaste vrijwilliger op korenmolen 'De Hoop' in Loenen aan de Vecht, met toevalligerwijs dezelfde naam. Ze helpt daar in het winkeltje. Joke schreef mij dat haar opa het gedichtje bij zijn spullen had zitten toen hij in 1962 bij haar vader en zijn vrouw in huis in Utrecht kwam wonen. De versie die zij stuurde was bij de versiering aan de randen niet geheel volledig. Ze beloofde bij haar familieleden na te gaan of er nog een versie met de volledige randdecoratie bestond.

Dat bleek het geval te zijn. Eind oktober 2021 wist Joke mij te vertellen dat haar schoonzus, getrouwd met haar overleden broer Arie Jan, nog een volledige versie van het gedichtje in haar bezit had. De familie heeft nog pogingen gedaan te achterhalen wie het gedichtje geschreven zou kunnen hebben. De conclusie was dat waarschijnlijk een knecht die destijds op de molen werkte dit gedicht uit dankbaarheid geschreven heeft. Het gedichtje is gedateerd op 15 mei 1945, tien dagen na de bevrijding. Het is in al zijn eenvoud en soms wat onbeholpenheid een oprechte ode aan de molen en de molenaarsfamilie. Zo werd ervoor zorggedragen dat in die oorlogsjaren, met nauwelijks voedsel voor veel inwoners van Zuilen, het gekochte of gekregen graan toch tot meel vermalen werd. ●

Komt u ons bestuur versterken?

De Historische Kring Maarssen is op zoek naar enthousiaste bestuursleden.

De HKM is een financieel gezonde vereniging die dit jaar 50 jaar bestaat en met meer dan 1000 leden één van de grootste verenigingen van Maarssen is. De HKM beoogt ons cultureel erfgoed in stand te houden voor onze toekomstige generaties. Vele werkgroepen zijn daarvoor actief met lezingen, publicaties en andere activiteiten.

Op dit moment zijn vier bestuursfuncties vacant:

- **voorzitter**
- **vicevoorzitter**
- **bestuurslid Activiteiten**
- **bestuurslid Archeologie en Monumenten**

Vrouwelijke belangstellenden worden nadrukkelijk uitgenodigd te solliciteren.

Een profielomschrijving en aanvullende informatie is beschikbaar op de website van de HKM (www.historischekringmaarssen.nl).

Heeft u interesse? Neem dan contact op met Arjan van Weele. Hij is bereikbaar onder telefoonnummer 06 5339 2924 of per e-mail onder a.j.vanweele@gmail.com.

De klokkenvordering van de Heilig Hartkerk

Wally Smits

Onlangs vroeg een trouwe lezer van ons Periodiek mij of ik wist of in de Tweede Wereldoorlog de klokken van de Heilig Hartkerk in het centrum van het dorp ook gevorderd waren. Een duidelijk antwoord moest ik hem toen schuldig blijven, maar ik beloofde hem het uit te zoeken.

Geen monumentale klokken

Ik ben daarbij natuurlijk 'bij het begin begonnen'. In het Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen in Breukelen bevindt zich het complete

archief van de katholieke parochie in Maarssen-Dorp. Dat leek me een goed beginpunt in de zoektocht naar de klokken en inderdaad bleek daar documentatie te vinden over het maken van de klokken voor de in 1885 gebouwde kerk.¹⁾ Klokkengieterij Petit en Fritsen uit Aarle-Rixtel kreeg opdracht voor het gieten van de klokken voor de nieuwe kerk. De kosten waren f 2.212,75. In 1931 werden deze twee klokken weer ingeleverd bij Petit en Fritsen en werden er drie nieuwe klokken geleverd: één van maar liefst 1275 kilo-

Foto van de klokken op de vrachtwagen van de firma Meulenberg. Peter Meulenberg was tijdens de vorderingen lid van de NSB en heeft goed verdiend aan de vorderingen. Bron Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen.

gram in de slagtoon e, één van 725 kilogram met de slagtoon g en de kleinste woog 500 kilogram en had als slagtoon a. Bij elkaar hing er maar liefst 2,5 ton aan klokken in de toren. Helaas heeft men maar 12 jaar van deze klokken kunnen genieten.

De vordering

In juli 1942 - we zitten al halverwege de Tweede Wereldoorlog en de bezetting begint erg pijnlijk te worden - kwam van Reichskommissar Seys-Inquart de verordening VO79/1942, waarin stond dat voorwerpen waarin koper, lood, tin, nikkel of een legering daarvan verwerkt waren, aangemeld moesten worden bij de *'Rüstungsinspektion'* ten behoeve van de Duitse oorlogsindustrie. 'Aangemeld' was in dit geval een eufemisme voor 'dat ben je kwijt'.

In de winter van 1942/43, om precies te zijn op dinsdag 23 februari 1943, werden de aangemelde klokken inderdaad gedemonteerd door de firma

Meulenberg uit Venlo en de dag erop op transport gesteld (zie afbeelding 1 en 2).

Van vrijwillig aanmelden was overigens geen sprake; Meulenberg werkte gewoon zijn lijst af. Al op 22 februari had 'Ploeg 9' van Meulenberg de 640 kilo zware klok uit de hervormde kerk gedemonteerd en naar de Breedstraat gebracht in afwachting van verder transport.²⁾ De r.-k.-kerk kreeg bij de 'inlevering' van de klokken netjes een ontvangstbewijs, maar veel waarde had dat niet (zie afbeelding 3); de klokken zijn nooit meer teruggevonden.

NSB-er P.J. Meulenberg uit Venlo, die de bijnaam 'Klokken-Peter' zou krijgen - hij noemde zich *'Generalunternehmer des Sonderreferates Metal-mobilisierung'* - werd van het ophalen van de duizenden inbeslaggenomen klokken schatrijk, hetgeen hem na de oorlog op een eis van 20 jaar gevangenis kwam te staan, mede omdat hij ook goed had verdiend aan de aanleg van het door de

Hetzelfde beeld: de klokken hebben de nacht doorgebracht in het voorportaal van de kerk. In beide gevallen is de foto genomen vanuit een bovenwoning aan de Breedstraat.

Uit RK kerk te Maarsse straat Brussel
 Provincie Schiedt, werd op heden 23-2-43 een bronzen klok
 verwijderd met een diameter van 126 cm en een gewicht van circa 1264 kg.
 Deze klok werd gemerkt 9-46 B
 De
 De Aannemer, I. A. Rüstungsinspektion
Niederlande

Uit RK kerk te Maarsse straat Brussel
 Provincie Schiedt, werd op heden 23-2-43 een bronzen klok
 verwijderd met een diameter van 99 1/2 cm en een gewicht van circa 530 kg.
 Deze klok werd gemerkt 9-46 A
 De
 De Aannemer, I. A. Rüstungsinspektion
Niederlande

Uit RK kerk te Maarsse straat Brussel
 Provincie Schiedt, werd op heden 23-2-43 een bronzen klok
 verwijderd met een diameter van 104 cm en een gewicht van circa 730 kg.
 Deze klok werd gemerkt 9-45 A
 De
 De Aannemer, I. A. Rüstungsinspektion
Niederlande

Drie ontvangstbewijzen voor de gevorderde klokken d.d. 23 februari 1943. Bron Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen, RK-parochie Maarssen, inv. nrs. 272 en 274.

Duitsers gebruikte vliegveld bij Venlo. Hij hoefde, zoals zo velen, die straf maar voor een klein deel uit te zitten.³⁾

Klokken die erg oud waren, kregen de 'M' van monument opgeschilderd en zouden niet omgesmolten worden. Niet in alle gevallen lukte dat, anders had de stokoude klok van de Nederlandse hervormde kerk er nu nog gehangen, want dat was een 'M'-klok. De klokken van de Heilig Hartkerk uit 1931 vielen natuurlijk niet in deze categorie en werden dan ook nooit meer teruggevonden. Op 25 februari werden de klokken van Loenen, Breukelen en Maarssen naar een depot in Utrecht afgevoerd.

Het bleef echter niet alleen bij de zware klokken

van de Nederlandse kerken. In mei 1943 kwam dezelfde Ploeg 9 weer in de Vechtstreek voor het kleinere werk. In Zuilen werd de Oranjekerk - dat die naam in 1943 nog gebruikt mocht worden is alleen al een wonder - aan de Amsterdamsestraatweg beroofd van zijn klok, Slot Zuylen raakte zijn slechts 30 kilo zware klok ook kwijt en Zuilenburg verloor een klok van 29 kilo. In Maarssen viel ook nog wat kruimelwerk te halen: bij Hertevelde, Straatweg 19, werd een klokje van 19 kilo gevorderd en Vechtoever moest zijn klokje van 30 kilo inleveren, evenals vermoedelijk Gansenhoef met zijn miniklokje van 22 kilo.⁴⁾ Om redenen die vermoedelijk met het onderstaande te maken hebben, stond op de verzamellijst van klokken in de

provincie Utrecht bij het slechts 150 kilo zware klokje van de kerk in Tienhoven: 'Blijft'.

Alarmklokken

Kerkklokken dienen vanouds niet alleen om de tijd aan te geven of de gelovigen op te roepen tot de kerkgang, maar ook als alarmklokken in tijden van nood. Om die functie alsnog veilig te stellen, kregen de kerken een paar maanden later toch nog een aanzienlijk kleiner klokje om de functie van alarmklok te vervullen. Deze klokken werden door dezelfde Meulenberg ingehangen. Al op 5 april krijgt Breukelen een klok van 80 kilo uit Utrecht om als alarmklok te dienen; de katholieken aldaar moesten tot 28 mei wachten op een klokje van 37 kilo. Deze klok kwam uit Weert. Zowel in Loenen als in Breukelen spreekt men in de dagrapporten van het ophangen van 'een Limburgs klokje'. Het kerkje in het hedendaagse Oud-Zuilen kreeg er één 'ingehangen' van 39 kilo die uit Venray kwam en de langs de Amsterdamsestraatweg staande Oranjekerk kreeg een 87 kilo zwaar klokje uit Venlo. In Maarssen was als eerste de Nederlandse hervormde kerk aan de beurt. Op 5 mei kregen zij een klok van 144 kilo uit de hervormde kerk te Gennep. In de katholieke kerk werd een klok ingehangen van slechts 70 kilo uit Venlo. Uit het dagrapport blijkt dat dit klokje geen gift uit Venlo was. Het klokje was afkomstig van het klooster Klein Bethanië te Venlo (zie afbeelding 4). Dit klooster van de Dominicanessen werd

'Aangemeld' was in
dit geval een eufemisme
voor 'dat ben je kwijt'

in februari 1941 gevorderd door de 'Flughafen Betriebs Kompanie' van de nachtjagers die op vliegveld Venlo gestationeerd was. Hier werden Duitse manschappen gelegerd. Meulenberg, die ook op het vliegveld werkzaamheden verrichtte, heeft de klok daar gedemonteerd en in de Maarssense katholieke kerk volgens de rapporten 'ingehangen'. Of deze zogenaamde alarmklokken na de oorlog zijn geretourneerd naar de wetmatige eigenaren, is mij niet bekend.

Nieuwe klokken

Ondanks naspeuringen na de oorlog bleven de klokken spoorloos. Al vrij snel werden er plannen gemaakt voor de aanschaf van nieuwe klokken voor de Heilig Hartkerk. In april 1946 al werd een fancy fair gehouden voor de aanschaf van nieuwe klokken. Met een rijksbijdrage van de 'Maatschappij tot financiering van het Nationaal Herstel N.V.' kon voor de prijs van f 14.842,88 door dezelfde firma Petit en Fritsen overgegaan worden tot het gieten van drie nieuwe klokken: één klok van 1525 kilogram in de toon dis, één klok van 1050

In RK-Kerk te Maarssen straat Postweg
Provincie Utrecht, werd op heden 28 Mei 1943 een bronzen klok
ingehangen met een diameter van 46 cm en een bruto gewicht van 70 kg.
Deze klok komt van Klein Bethanie RK te Venlo
straat Postweg Provincie Limburg en is gemerkt 5-267 C
De A.P. Rientjes past

In NH-Kerk te Maarssen straat Markt
Provincie Utrecht, werd op heden 5 Mei 1943 een bronzen klok
ingehangen met een diameter van 63 cm en een bruto gewicht van 144 kg.
Deze klok komt van NH-Kerk te Gennep
straat Markt Provincie Limburg en is gemerkt 5-61 C
De Kerkvoorzij L. H. H. H. H.

Werkbriefjes van het inhangen van de alarmklokken. De herkomst van de klokken staat erop genoteerd. Voor de hervormde kerkvoogdij tekende secretaris J. Verweij voor ontvangst en voor de katholieken pastoor Rientjes. Bron NIOD, toegang 177, dossier Meulenberg inv. nr. 273.

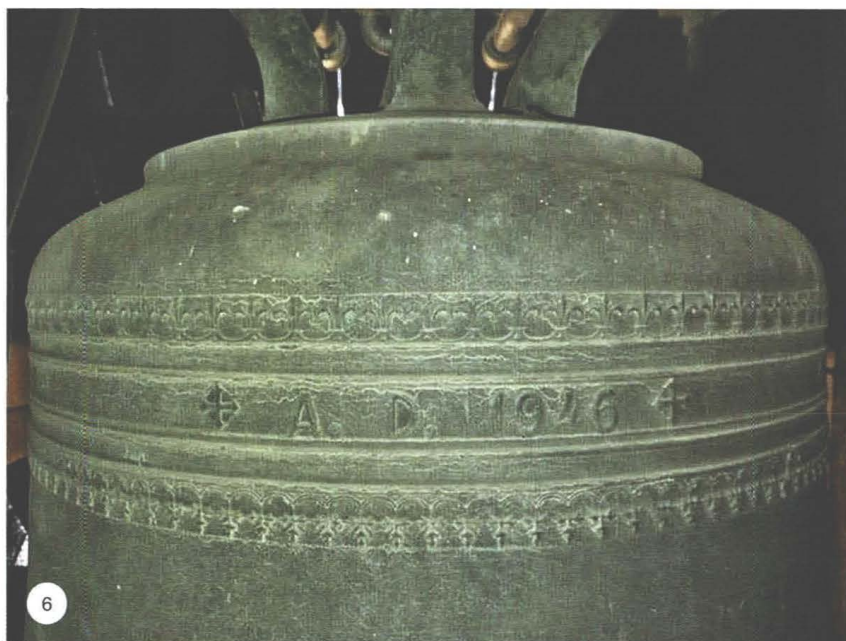
kilo in de toon f en één van 700 kilo in de toon g. Bij elkaar wogen zij liefst 700 kilo zwaarder dan hun voorgangers en dat in een tijd dat aan alles gebrek was. De symbolische waarde ervan werd op de eerste plaats gesteld. De plechtige inwijding vond plaats op 2 februari 1947 en de klokken doen tot nu toe op de hele, halve en soms op de kwart uren ter ondersteuning van het carillon nog steeds van zich horen (zie afbeelding 5 en 6). ●

Noten

1. RHCVV, toegang 1096, RK parochie Maarssen, inv. nr. 272.
2. NIOD, toegang 177, dossier Meulenberg inv. nr. 53.
3. Meulenberg heeft bij het NIOD zelfs een eigen dossier: Toegang 177, P.J. Meulenberg 1940-1944. Ik heb inv. nr. 40 en 41 voor deze alinea gebruikt.
4. Zie noot 2. In de dagrapporten staat als adres Zandpad 30, Gansenhoef heeft echter als huisnummer 29.

De heer Ton Martens, die dit artikel vóór publicatie heeft gelezen, heeft de moeite genomen om naar de klokkenzolder te klimmen om een aantal foto's te maken. Op deze klok staat: ANNO 1943 TRIBUS CAMPANIS RAPTIS (vertaald: 1943, HET JAAR WAARIN DE DRIE KLOKKEN ZIJN GEROOFD) en vervolgens het jaartal 1946 (het jaar van het gieten van de nieuwe klokken). Interessant detail is dat in tegenstelling tot de heer Ton Martens de kerkelijke autoriteiten in februari 1947 niet het plan hadden om de trappen naar de klokkenzolder te beklimmen, maar de wijding vond beneden in de kerk plaats. Vertaling Latijnse tekst Ton Simonis, Foto Ton Martens.

AD, Anno Domini, 1946 is het jaar waarin de nieuwe klokken werden gegoten door de firma Petit en Fritsen, de inwijding vond plaats op 2 februari 1947. Foto Ton Martens.

Bovenlichten en snijramen Deel 1

Jaap Trouw

Waar een gevelsteen een tamelijk bekende ornamentvorm is in de architectuur, geldt dat in veel mindere mate voor geornamenteerde bovenlichten en zogenaamde snijramen. In steden als bijvoorbeeld Amsterdam, Leiden en Deventer zijn er tientallen tot vele honderden fraaie voorbeelden van te vinden. Wie er oog voor heeft, treft ook in ons dorp mooie exemplaren ervan aan. In dit eerste artikel over bovenlichten en snijramen wordt deze vorm van ornamenttoepassing in de architectuur nader belicht.

Bovenlicht en snijraam

Op voorhand vragen de termen 'bovenlicht' en 'snijraam' om enige toelichting op de naamgeving en het ontstaan ervan.

Een *bovenlicht* is een raam boven de voordeur, binnendeur of raamkozijn. Het raam zorgt ervoor dat er daglicht in de achterliggende ruimte valt. Bovenlichten boven voordeuren vallen in het zicht van voorbijganger en bezoeker, waarmee de vanzelfsprekende behoefte ontstaat om ze te versieren met houten of smeedijzeren motieven. Rond 1850 komt, naast het tot dan toe gebruikelijke hout, ook gietijzer als materiaal op. Na circa 1880 komt glas-in-lood in de mode voor toepassing in bovenlichten.

De toepassing van bovenlichten in de woningbouw bestaat nog niet zo lang. Pas in de loop van de zeventiende eeuw is het bovenlicht een gangbaar verschijnsel geworden. Nieuwe 'burgershuizen' krijgen vanaf die tijd vaak een voordeur met bovenlicht met een gang als achterliggende ruimte, waar de vertrekkende op de begane grond op uitkomen. Voor die tijd viel je meestal direct met de voordeur in huis, dat wil zeggen je kwam rechtstreeks de woonkamer binnen.

Een *snijraam* is ook een bovenlicht, maar dan voorzien van een versiering in houtsnijwerk of andere materialen, zoals bijvoorbeeld gietijzer. De term slaat op de bewerking van het glas en de houten onderdelen van het raam, waarbij de

roeden kunstig uit hout en het glas daartussen in passende vormen zijn gesneden. In snijramen ontstaat in de loop van de tijd een eindeloze variatie van modellen en stijlen. Op die stijl- en modelverschillen kom ik in een volgend artikel terug.

In welke situatie spreekt men van een bovenlicht en wanneer van een snijraam? Strikt genomen is de term snijraam alleen op zijn plaats als bij een bovenraam het houtsnijwerk (of smeedwerk) voor de verbindende structuur tussen de glasdelen zorgt en er dus passende stukjes glas voor gesneden zijn. We zien echter bij recentere exemplaren vaak dat een ornament vóór een complete glasruit is geplaatst, in dat geval kan, om verwarring te voorkomen, beter de term 'bovenlicht met ornament' gebruikt worden.

Lantaarns

Openbare straatverlichting is vandaag de dag heel gewoon in ons land, maar is dat pas vanaf medio zeventiende eeuw. Vóór die tijd was het soms pikkedonker langs straten en grachten. In de duisternis in het water van een gracht stappen en dan verdrinken was helaas geen uitzondering.

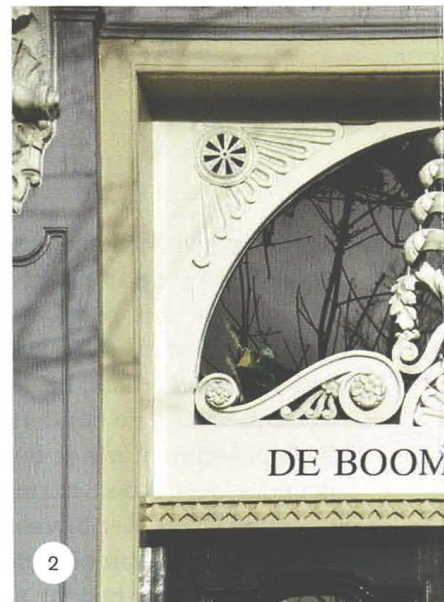
Sommige bewoners brengen licht in de duisternis door lantaarns aan de gevel aan te brengen, maar ook in het bovenlicht van hun voordeur te plaatsen. Dat laatste blijkt extra nuttig te zijn, want zowel de openbare ruimte als de eigen gang wordt zo beschenen. Het opnemen van lantaarns in bovenlichten is ongeveer van 1775 tot 1825 toegepast (zie afbeelding 1 op de volgende blz.).

Grachten

Wandelend over de grachten in Maarssen zijn naast de voorgaande afbeelding nog een aantal fraaie voorbeelden van bovenlichten met ornament te zien. Onder andere die van Herengracht 7 en 22 en Langegracht 41 mogen zeker gezien worden (zie de afbeeldingen 2 t/m 5).

Lantaarn Herengracht 6. Foto Jaap Trouw.

Palmboom Herengracht 22. Foto Jaap Trouw.

Het bovenlicht met ornament van Herengracht 22 (zie afbeelding 2) is vermoedelijk ongeveer even oud als het pand uit 1725 dat de historische naam 'De Boomgaard' draagt.

Dat zit zo: mevrouw Loekie Schwartz, eigenaresse-bewoonster van het pand sinds 1968, vertelde mij vol trots dat zij het ornament ruim veertig jaar geleden gevonden heeft bij een leverancier van historische bouwmaterialen in de Zaanstreek. Het ontbreken van een versiering in het bovenlicht boven de voordeur vond ze een nogal kaal gezicht en ze ging daarom op zoek naar een ornament met de juiste afmetingen dat bovendien paste bij de stijl van het huis (zie afbeelding 3).

Het gevonden ornament bleek een lot uit de loterij en was volgens haar een echte trouvaille. Het bleek afkomstig uit het gesloopte Amsterdams grachtenpand 'De dubbele Palmboom' dat gebouwd was rond dezelfde tijd als Herengracht 22. Het paste qua stijl perfect bij het huis en had nagenoeg de juiste afmetingen. Weliswaar was het ornament nogal slordig geschilderd met veel dikke verflagen over elkaar, maar het eikenhouten ornament was verder volkomen gaaf. Na een professionele opknapbeurt door schildersbedrijf De Haan kon het verder ongewijzigde ornament met een paar opvullatten in het bestaande bo-

venlicht worden gemonteerd.

De versiering bestaat uit een centraal geplaatste, gestileerde palmboom, een 'palmet', die daarmee treffend verwijst naar de historische en huidige naam van het pand.¹⁾ Verder bestaat de versiering van het raam uit een op- of ondergaande zon, die geflankeerd wordt door voluten en bloemrozetten.²⁾

Symboliek

De figuren in snijramen hebben vaak een verwijzende functie; het zijn symbolen of zinnebeelden.³⁾ De verwijzing kan bestaan uit een bijzondere boodschap die door middel van het beeld aan de kijker wordt overgebracht. Deze boodschap kan een strikt individueel karakter hebben, maar kan ook verwijzen naar uit de historie afkomstige zinnebeelden. Het bekendste symbool is waarschijnlijk de gietijzeren levensboom (zie afbeelding 4). Aan de herkomst en betekenis van dit symbool besteed ik in een volgend artikel aandacht.

Het bovenlicht met ornament van Herengracht 7 (zie afbeelding 5 op bladzijde 62) is een voorbeeld van het laatste. We zien bij dit raam een ruitvormige indeling met daarin een versiering in de vorm van een haan, twee gekruiste sleutels, een klok, een wijzerplaat en een wapen-

Levensboom Langegracht 41. Foto Jaap Trouw.

schild. Overigens, het pand Schippersgracht 10 aan de andere zijde van de Vecht heeft eenzelfde versiering binnen een iets andere indeling van het raam. In beide gevallen gaat het om een recente versiering en productie in meerdere stuks. De ruitvorm is een typisch vrouwelijk teken en is een symbolische verbeelding van de moederschoot, waaruit het nieuwe leven geboren wordt. De haan versterkt deze verbeelding, want deze is naast bewaker en 'wekker' ook een symbool van de vruchtbaarheid.

De twee gekruiste sleutels kunnen verwijzen naar de bijbeltekst waar Jezus tegen Petrus zegt dat hem de sleutels van het rijk der hemelen gegeven worden. Los daarvan is de sleutel een symbool om iets te kunnen binden of ontbinden of iets te kunnen sluiten of ontsluiten. Twee gekruiste sleutels zijn vaak het symbool voor het hebben van toegang tot zowel de wereld van de levenden als die van de doden.

De klok en de wijzerplaat staan voor het verstrijken van de tijd. Aan welke familie het afgebeelde wapenschild toebehoort of dat het slechts uit de fantasie van de ontwerper is ontstaan, is mij onbekend.

Raadhuisstraat 56

Het bovenlicht met ornament van Raadhuis-

Situatie Herengracht 22 met bovenlicht zonder versiering in 1968. Foto familie Schwartz.

Ruitvormige indeling Herengracht 7. Foto Jaap Trouw.

straat 56 is een mooi voorbeeld van een vrij recente versiering waarbij het houtsnijwerk rechtstreeks verwijst naar de naam van het pand en de bewoners daarvan (zie afbeelding 6).

Aardig om te weten: het huis lijkt eeuwenoud, maar is dat niet. Het is begin van deze eeuw door de Utrechtse restauratiearchitect Paulus van Vliet op verzoek van de opdrachtgever ontworpen in de stijl van de zeventiende eeuw. Na het gereedkomen van de bouw wordt het sinds 2005 bewoond door de heer en mevrouw Van den Engel. De plek van het huis was vroeger onderdeel van de buitenplaats Huize Richmond aan de Kerkweg, waarmee de keuze van het ontwerp ook in die zin goed tot zijn recht komt. De gegevens die van belang zijn geweest bij het ontwerp van het bovenlicht, zijn de naam van de opdrachtgevers: Ad van den Engel en zijn vrouw Winnie Olsthoorn. Uit deze twee namen is d' Englenhoorn, de naam van het huis, ontstaan. Die is in het bovenlicht uitgebeeld door middel van een vleugel van een engel en een

trompet of hoorn. In de rechterbovenhoek staat de zon afgebeeld en in de linkerbenedenhoek de aarde met natuurelementen in de vorm van enkele bloemen.

Architect Van Vliet heeft dit ontwerp in een vlotte schets gemaakt, waarmee de heer Van den Engel naar een houtsnijder is gestapt en die heeft het houtsnijwerk gemaakt. In de tussendorpel is er nog een mogelijkheid om in de daar aangebrachte kloosterspionning ook een versiering aan te brengen, maar daar is tot heden niets van gekomen.

Verschillen in stijl en leeftijd

Bovenlichten met ornament en snijramen zijn vrijwel altijd van recenter datum dan de gevel waarin zij opgenomen zijn. Een raam van stukjes hout en glas is vanzelfsprekend kwetsbaarder dan een gevel van baksteen en dus worden ze alleen al om redenen van veroudering en slijtage sneller vervangen.

Ook zijn veel woningen in de loop der jaren

Engelvleugel en hoorn Raadhuisstraat 56. Foto Jaap Trouw.

sterk gemoderniseerd. Vooral in de achttiende eeuw is er driftig verbouwd en zijn extra etages toegevoegd of zelfs hele nieuwe gevels geplaatst. Ook de ornamenten zijn aan de nieuwe stijlen aangepast. Dit geldt ook voor snijramen. Deze zijn tijdens de achttiende eeuw in vaak veel oudere huizen aangebracht. Daardoor zie je regelmatig grote stijlverschillen met de gevel. In een volgend artikel zal ik meer aandacht besteden aan de grote variatie in stijlen, gebruikte motieven en symbolen. Ik doe dat aan de hand van voorbeelden die op andere plekken in Maarssen en Oud-Zuilen te zien zijn.

Bronnen

www.bovenlichten.net
www.grachtenvanamsterdam.nl
<https://www.erfgoedleiden.nl/collecties/uw-verhalen/uw-verhalen/verhaal/id/677>
www.utrechtsebuitenplaatsen.nl
www.garyschwartzarthistorian.nl
 Informatie van mevrouw Loekie Schwartz.

Informatie van de heer Ad van den Engel. ●

Noten

- 1) Een palmet is een versiering van gestileerde (dadel)palmbladeren in waaivorm. De bladeren zijn afgerond of puntvormig en ontspruiten vanuit een gemeenschappelijke basis.
- 2) Voluten zijn ornamenten in de vorm van krullen of spiralen.
- 3) Zinnebeelden zijn concrete figuren waarmee een abstract begrip wordt verbeeld. Voorbeeld: een duif staat voor het begrip vrede.

De bijzondere begraafplaats Oud-Zuilen

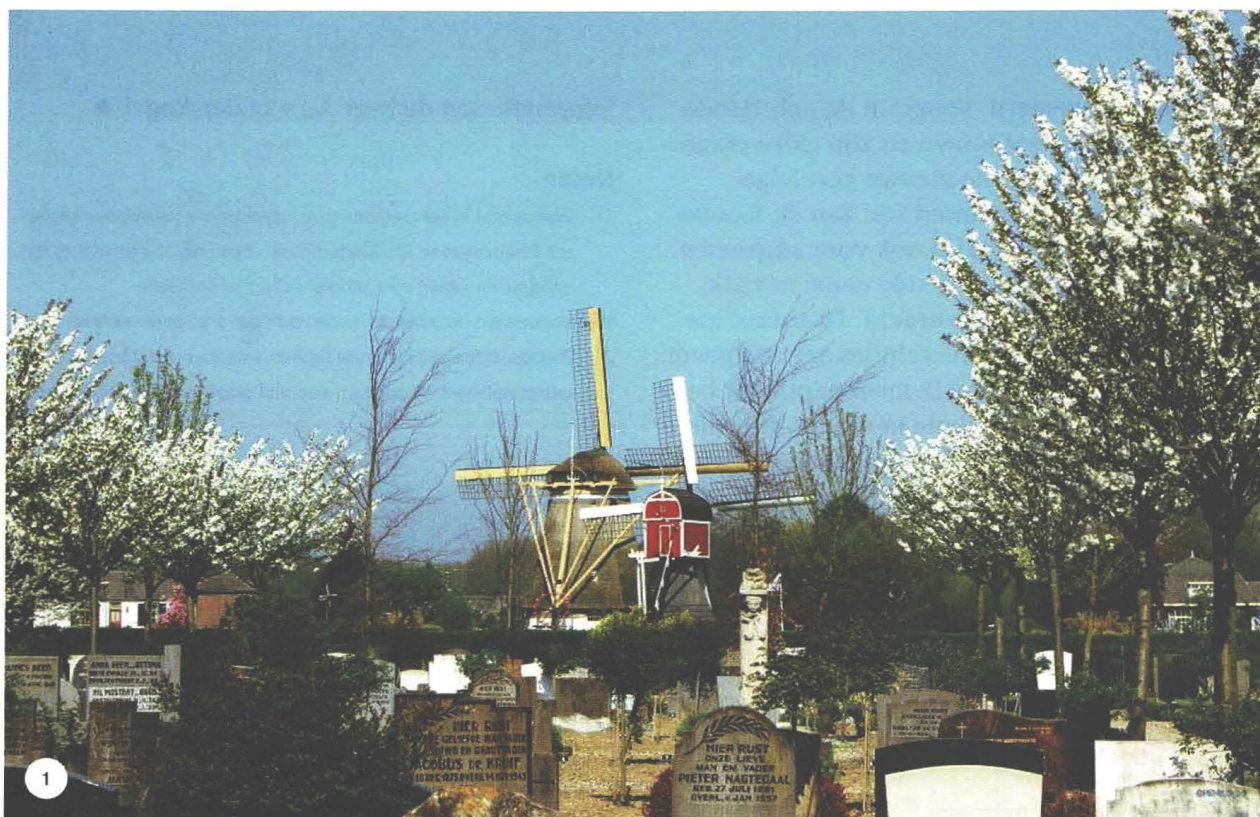
Tineke Barneveld

Even buiten de bebouwde kom van het dorp, aan de weilanden langs de Groeneweg en in de nabijheid van de twee prachtige poldermolens, ligt de bijzondere begraafplaats Oud-Zuilen (zie afbeelding 1). In het vroege voorjaar van 2022 ligt de begraafplaats er vredig en perfect onderhouden bij.

Deze begraafplaats is de oudste nog in gebruik zijnde van Nederland. In vroeger tijden werden overledenen begraven in de kerk of op het kerkhof rondom de kerk. Het begraven van de talrijke overschotten leidde toen tot onhygiënische toestanden en stankoverlast. Vooruitstrevende mensen pleitten daarom voor het begraven buiten de bebouwde kom. Willem René van Tuyll van Serooskerken was één van hen (zie afbeelding 2).

Deze heer van Zuilen en Westbroek (de broer van Belle van Zuylen) verzocht Gedeputeerde Staten van Utrecht in 1781 om een 'buitenbegraafplaats' in te richten in de nabije omgeving van Slot Zuylen. Een stuk grond van zijn landerijen stelde hij beschikbaar daarvoor. In een request aan de Staten van Utrecht werd verklaard *'dat het begraven der dooden in de kerk te Zuylen wegens den kleinen omvang van dezelve en het aantal lijken welke van tijd tot tijd daarin begraven worden, zeer nadelig was voor de in en opgezetenen, die aldaar ter kerke kwamen en het niet zonder reden te vrezen was, dat de vergiftigde uitwaaseming, die den grafzarken uitademt, zeer nadelig was aan de gezondheid der levenden'*.

Op 18 maart 1782 werd de begraafplaats officieel

Overzicht begraafplaats met molens. Foto Arnold Rog.

2

Willem René van Tuyll van Serooskerken 1743-1839.
Archief Tineke Barneveld.

in gebruik genomen. De 'vrijster' (ongehuwde vrouw) Maria van Zandbeek had de twijfelachtige eer als eerste buiten de bebouwde kom begraven te worden. Zuilen was beslist voorloper in het begraven buiten de bebouwde kom. Pas in maart 1829, bijna vijftig jaar na de ingebruikname van de

begraafplaats in Zuilen, volgde een Koninklijk Besluit waarin stadsbesturen werd gelast onmiddellijk begraafplaatsen buiten de stad aan te leggen.

Memento mori

Aan weerszijden van het toegangshek van de begraafplaats staan pilasters met historische afdekplaten. Op de bakstenen hekpalen staan hardstenen vazen met afbeeldingen van zandlopers en doodshoofden als teken van de vergankelijkheid van het aardse leven. De tekst op de linker hekpaal vermeldt ten overvloede: 'Wij leven om te sterven'. De schout van Zuilen H.N. Schalwijk à Velden heeft de eerste steen gelegd op 4 september 1781. Op de rechter hekpaal staan de namen van de toenmalige schepenen van Zuilen uit 1781: N. van Ruyten, W. Berreveld, J. van Ogten, J. van Oostveen, D. Koningh en W. Versteeg-Secr. Sinds 1988 is de ingangspartij een rijksmonument (zie afbeelding 3).

Recht tegenover de ingangspartij bevindt zich de graftombe van het baronnengeslacht Van Tuyll van Serooskerken. De tombe is ook een rijksmonument. Boven de ingang van de graftombe zijn de in steen uitgehakte familiewapens te zien: links het wapen van de stichter van de begraafplaats Willem René van Tuyll van Serooskerken (1743-1839) en rechts het familiewapen van zijn vrouw Johanna Catharina Fagel (1747-1833) (zie afbeelding 4).

Deze Willem René en zijn vrouw liggen echter

3

Ingangspartij begraafplaats. Foto Ria Tijhuis.

4

Graftombe familie Van Tuyll. Foto Ria Tijhuis.

niet begraven in Oud-Zuilen. Naast Slot Zuylen bezaten zij immers ook hun winterverblijf aan de Kromme Nieuwegracht in Utrecht en zij hadden voor de familie een grafkapel in de Nicolaikerk. Toch kozen zij uiteindelijk voor een eeuwige rustplaats op de Eerste Algemene Begraafplaats Utrecht, nu Soestbergen genaamd. Daar liggen zij en nog andere familieleden in de zogenaamde Ring van Zocher.

Wél begraven in Oud-Zuilen zijn de kleinzoon en naamgenoot van de stichter: Willem René van Tuyll van Serooskerken (1813-1878) en van zijn vrouw Françoise Margaretha van Weede (1823-1899). Hun namen zijn te lezen op de grafstenen in de graftombe. Latere leden van de adellijke familie liggen begraven op het speciaal voor hen gereserveerde gedeelte achter het grafmonument.

Portret van F.C. Donders.

Vanaf de weg is ook duidelijk de eenvoudige grafsteen te zien van de befaamde Utrechtse oogheekundige professor dr. F.C. Donders (1818-1889) (zie afbeelding 5). Deze veelzijdige geleerde maakte grote naam als oogarts en vanuit alle

delen van de wereld kwam men naar het Ooglijdersgasthuis in Utrecht om zich door hem te laten behandelen. In zijn laatste wil bepaalde Donders dat zijn graf altijd met klimop bedekt moest zijn. Ook was op de begraafplaats een deel voor minvermogenen ingericht, de zogenoemde klasse 3. Hier werden onder andere begraven: een kind zijnde een meisje, gevonden in het secreet van het Huis te Zuilen (4-11-1799) en de drie maanden oude vondeling Julius Trouvee (6-10-1805) Deze zogenaamde 'armenplaats' lag dicht bij het knekel- of baarhuisje dat voor f 62,00 door meester-metselaar P. Vermaak in 1854 werd gebouwd. Over het baarhuisje wordt nog het volgende verhaald: NN (naam bij schrijver dezes bekend) had last van steenpuisten. Hij ging 's nachts om 12 uur naar het baarhuisje en haalde daar een knekel, raspte die door zijn pap en wég steenpuisten. Verdwenen!

Er liggen op de begraafplaats veel families die werkzaam waren op de dakpannenfabrieken in het dorp: de families Delfgou, Schieveen, De Graaf, Koning en Bloemendaal. Hun levensomstandigheden waren bepaald niet rooskleurig: slechte behuizing, armoede, zware arbeidsomstandigheden en water uit de Vecht, een open riool, als drinkwater. Tel daarbij op een zeer hoge kindersterfte en regelmatig een uitbraak van dysenterie of cholera. De Spaanse griep rond 1918 kostte veel inwoners van Zuilen het leven en tuberculose eiste rond 1947 vele dodelijke slachtoffers.

Ook de grote bazen van de pannenfabrieken hebben hun laatste rustplaats gevonden aan de Groeneweg: leden van de familie Voorsteegh en de familie Weener. Verder staan er namen van oude Zuilense families op de zerken: Blaauwendraad, De Ridder en Plomp.

Meester Anthonie Geluk (1838-1904)

Aan het einde van de negentiende eeuw was meester Anthonie Geluk aangesteld als doodgraver op de begraafplaats in Zuilen. Geluk was tevens hoofdonderwijzer op de gemeenteschool, koster, voorlezer en voorzanger in de kerk en dus ook aanzegger en lijkbezorger. Als er iemand kwam te overlijden, moest dat persoonlijk in de omgeving bekend gemaakt worden. Telefoon of internet waren er natuurlijk niet; de aanzegger

moest het overlijden in de buurt vertellen en als het even tegen zat, ook in een naburig dorp. Meester Geluk ging dan in vol ornaat van deur tot deur in het dorp, klopte aan en zei bijvoorbeeld: *'Heden is overleden op de leeftijd van 49 jaar, Piet de Groot. De begrafenis zal plaatsvinden op vrijdag om 16 uren. Goeiemiddag!'* Daarna was er overleg met de familie over de begrafenis. Het lijk werd afgelegd door de wijkverpleegster of de familie of buren. Kolenboer Hogendoorn van de Zuilen-selaan maakte voor de overledene de kist van vuren- of eikenhout, afhankelijk van het geld dat te besteden was. De dominee werd geïnformeerd en in het sterfhuys kwam de kist in de woonkamer of de slaapkamer op lage schraagjes te staan. De spiegel werd omgedraaid en de luiken van het huys werden gesloten. Ook werd bepaald door wie de kist gedragen zou worden naar de begraafplaats: soms door familie of buren, soms door oudere mannen die Geluk kende en die voor hun dienst f 2,50 ontvingen.

In mei 1890 is er een conflict tussen de kerkvoogdij en Anthonie Geluk. Het is te lezen in het notulenboek van de Hervormde Kerk. Voor een uitvaart moet aan kerkrecht f 14,70 worden afgedragen en de koster heeft maar f 9,70 betaald... een verschil in de kas van f 5,00! Hoe zit dat? Schriftelijk antwoordt van meester Geluk: *'Eerwaarde Heeren Kerkvoogden en Notabelen der Hervormde Gemeente te Zuilen.*

In antwoord op Uwe informatie naar de rekening van begrafenis-kosten van ene lijk 2e klasse alhier: kerkrecht f 14,70 terwijl er slechts f 9,70 aan de Kerk is overgedragen, heb ik de eer U-eerwaarden mede te delen dat ik gemelde bedragen heb overgenomen van wijlen mijn schoonvader en deze van wijlen Heer Niekerk, beiden gewezen hoofdonderwijzers te Zuilen. Op mijn vraag indertijd: vanwaar die f 5, antwoordde men mij dat deze was voor 't luchten van 't doodskleed en 't graf bestellen'. Geluk somt wat werkzaamheden op die hij verricht bij een begrafenis, onder andere: aanzeggen in de gehele gemeente f 10,00 en in de kom der gemeente f 5,00. Wordt men begraven met een lijkkoets, dan worden ook nog kamfer en handschoenen voor de bidder van f 3,50 in rekening gebracht. De heer Geluk eindigt zijn brief met:

'Aan een lijk van een werkmán wordt slechts f 4 verdiend, waarvoor alle werkzaamheden verricht moeten worden. In de hoop de verlangde ophelдерingen gegeven te hebben, heb ik de eer te zijn, Uw dienstwillige dienaar.' Was getekend, A. Geluk Meester Geluk kreeg natuurlijk ook een plekje op de begraafplaats, 'rustend hoofd der school te Zuilen' vermeldt zijn grafsteen. Hij ligt er samen met zijn vrouw. Om hun graf staat een mooi hekje.

Schieveen sr. en jr.

Een opvolger van meester Geluk op de begraafplaats is Hendrik Jacob Schieveen (1871-1944). Schieveen werkte op de panoven, maar leidde ook begrafenis en deed het onderhoud op de begraafplaats. In het notulenboek van de kerk is in 1923 te lezen dat doodgraver Schieveen de kerkenraad verzoekt om de toeslag die hij krijgt van f 5,00 op lijken beneden de twaalf jaar te verminderen naar f 2,50. De kerkenraad besloot het verzoek toe te staan met de opmerking dat het vragen van loonsverláging zelden voorkwam! Mogelijk is de schrikbarende sterfte van zeer jonge kinderen en doodgeborenen in die tijd reden voor het verzoek van Schieveen. Het bedrag dat Schieveen krijgt voor het onderhoud op de

Begrafenis F.C.C. baron Van Tuyll van Serooskerken 1958.
Archief Tineke Barneveld.

begraafplaats is in 1927 f 40,00 per jaar. In 1930 wordt Schieveen opgevolgd door zijn zoon H.J. Schieveen jr. (1892-1964). De begraafplaats wordt

Grafmonument Henny Knipschild. Foto Ria Tijhuis.

langzamerhand opgeknapt en meerdere inwoners van het dorp spreken zelfs van een waar lustoord. Bij een begrafenis in eigen kring droegen de pan-
nenbakkers de kist naar de begraafplaats, want
paard en wagen of een koets was niet iets voor
gewone mensen. Bij huis Diedrichstein aan het
eind van de Dorpsstraat werd door de dragers
even gewisseld van links naar rechts. Schieveen jr.
stelde er zeker een eer in om een uitvaart correct
te laten verlopen: keurig in het pak, hoge hoed,
zwarte handschoenen en bij de begrafenis van
kinderen witte handschoenen. Vanwege de hoge
kindersterfte liep Schieveen soms alleen met het
kistje onder de arm naar de begraafplaats. Alleen

de rijksveldwachter was dan getuige. Op afbeel-
ding 6 ziet u de begrafenis van F.C.C. baron van
Tuyll van Serooskerken in juli 1958. Hendrik Jacob
Schieveen loopt voorop. De rouwauto wordt bege-
leid door de pachtboeren van de baron.

Nieuw leven op de begraafplaats

Voorheen was de Hervormde Kerk eigenaar en
beheerder van de begraafplaats. Toen in 1995 de
kerk in Oud-Zuilen werd verkocht, was de angst
niet ongegrond dat ook de begraafplaats zou
moeten sluiten, gezien de hoge exploitatiekosten.
De oplossing werd gevonden in 1997 in de oprich-
ting van een stichting, de Stichting Begraafplaats
Oud-Zuilen, die zorgde voor een stevig financieel
beleid. Groot initiatiefnemer was kerkvoogd
J. Oskam. Er werden grafrechten uitgegeven, er
kwam een beplantings- en een structuurplan en
de drainage werd verbeterd. Een leilindenplein in
het midden van de begraafplaats met twee ban-
ken als centraal trefpunt werd ingericht. Er werd
een mogelijkheid gecreëerd om urnen te begraven
met een gedenkplaat en de toenmalige beheerder
Bertus Bonouvrié sprak met trots dat de be-
graafplaats 'nieuw leven was ingeblazen'. In 2019
werd er een strook grond, naast de begraafplaats
richting de Vecht, ingericht als bloemenweide met
hier en daar een appelboom. Op dit gedeelte kun-

Herdenking overlijden
Henny Knipschild 1947.
Archief Tineke Barneveld.

nen urnen worden bijgezet, maar dan alleen ecologisch verantwoorde urnen want urn en inhoud worden door de natuur opgenomen. Er staan geen grafstenen of gedenkplaten en er liggen geen kransen. Niets herinnert aan iemand, niets duidt erop dat het hier om een urnenveld gaat.

Drama uit de bezettingstijd

Een bijzonder graf en monument is er voor verzetsheld Henny Knipschild (1914-1944)

(zie afbeelding 7). Knipschild was een jongeman en woonde op de Daalseweg in Zuilen. Hij was schrijver bij het kantongerecht in Utrecht, maar in zijn vrije tijd stelde hij zich in dienst van de illegaliteit. Hij had een grote afkeer van het nationaal-socialisme. Henny Knipschild sloot zich aan bij de LO, de landelijke organisatie die hulp bood aan onderduikers en hen onder andere van voedselbonnen voorzag. Op een noodlottige dag, 27 september 1944, was Knipschild met drie vrienden bezig met het uitvoeren van een geheime opdracht. Met een auto reden zij vanuit Loenen richting Maarssen. Ter hoogte van de Olifant, op de grens met Breukelen, werden zij achtervolgd door leden van de Landwacht, een paramilitaire organisatie die in 1943 was opgericht om NSB-ers en hun eigendommen te beschermen. De Duitse bezetter gebruikte de Landwacht als hulppolitie. Eerst lukte het de vier verzetsmannen om aan hen te ontkomen, maar uiteindelijk werden zij alle vier gearresteerd. De gevangenen werden streng ondervraagd, maar weigerden informatie te geven over hun opdracht. Uiteindelijk werden Henny en zijn vrienden stuk voor stuk achter de auto van het Landwachtvolk gebonden en over het wegdek naar Maarssen gesleurd. Na deze gruwelijke foltering werden de verzetsmannen uitgeleverd aan de 'Sicherheitspolizei' en in de avond op fort De Bilt

gefusilleerd. Op afbeelding 8 is de herdenking te zien in 1947 bij het graf van Henny Knipschild.

Beheerder Co de Wildt

De huidige beheerder van de begraafplaats en vrijwilliger van het eerste uur is Co de Wildt. Hij is de stuwende kracht om van de begraafplaats in Oud-Zuilen een aards paradijsje te maken. Co vertelt dat er een prachtig team van vrijwilligers is dat zorgt voor het zorgvuldig onderhouden van de graven en de paden op de begraafplaats. Elke week komen de vrijwilligers bij elkaar en verrichten allerlei werkzaamheden. Uitgebloeide bloemen worden verwijderd, hier en daar wat grint bijgevoegd, omgewaaide potten rechtgezet, heggen verpoot en de paden geharkt. Penningmeester van de Stichting en vrijwilliger Henri de Jong schildert op de grafstenen en zerken de vervaagde, vaak onleesbare letters op weer bij. Een belangrijke taak van Co de Wildt is het contact met mensen die een plek komen uitzoeken voor hun dierbare overledene. Ook spreekt hij met mensen die de plek komen bezoeken van hun vriend of familielid. Co biedt een luisterend oor en soms een troostend woord. Hij is ook lid van het Stichtingsbestuur en is zeer betrokken bij de nieuwe plannen van de Stichting.

Nieuwste ontwikkelingen

Er zijn nu 670 graven en 60 urnenkelders op de begraafplaats Oud-Zuilen. In 2019 heeft de Stichting het weiland aangekocht naast de bestaande begraafplaats aan de zijde van het Kerkhoflaantje. Daar wordt gelegenheid geboden voor natuurlijk begraven. Er komen wandelpaden en een vijver en ook een prachtige beplanting. Het wordt geen natuur begraafplaats zoals op de Utrechtse heuvelrug; daarvoor is het weiland te klein. Op een natuur begraafplaats wordt een overledene begraven op een favoriet plekje en er is geen structuur in de opstelling van de graven. In Oud-Zuilen wordt dat anders: er komen wel graven op een rijtje langs een pad, maar er komen geen grafstenen of andere monumenten. Het idee is dat de overledene opgaat in de natuur, je blijft als het ware achter in de natuur. Ook worden door de stichting eis gesteld aan het materiaal van de kist en de kleding die de overledene draagt. Inmiddels zijn er al flink wat werkzaamheden verricht op het nieuwe gedeelte van de begraafplaats. Eerst is een halve meter teelaarde afge-

graven. Tachtig vrachtwagens hebben daarna zand aangevoerd en het weiland is een meter opgehoogd. Vervolgens is de teelaarde als top laag weer teruggestort en het weiland ligt nu op gelijke hoogte met de huidige begraafplaats. Eind 2021 is men begonnen met de aanplant van het groen. Langs het hek aan het Kerkhoflaantje en de Groeneweg is een lange taxushaag gepoot om het hek te camoufleren. De bedoeling is dat het hek verwijderd wordt als de taxushaag volgroeid is. De structuur van de waterpartij is al te zien en er

cultuurhistorische waarde, ligt in een prachtige omgeving en er heerst een serene rust. Op dit moment is er echter ook aardig wat leven in de brouwerij...

Informatie kunt u vinden op info@begraafplaatsoudzuilen.nl ●

Bronnen

- Notulenboek Ned. Hervormde kerk 1889-1955.
- Stichting begraafplaats Oud-Zuilen.

Vanwege de hoge kindersterfte liep Schieveen soms alleen met het kistje onder de arm naar de begraafplaats.

zijn vierentwintig leibomen geplant. Een impressie ziet u op afbeelding 9. Vervolgens worden een herdenkingsplaats en een zitgedeelte gerealiseerd en daarna worden de plekken uitgezet waar de graven komen. Men verwacht dat eind 2022 een eerste natuurlijke begrafenis zal plaatsvinden. De begraafplaats in Oud-Zuilen is zeker van

- Het Utrechts Archief, dossier Huis Zuilen.
- *Zuilen eert zijn gevallen* (1948) – A.H. Pasman.

Impressie uitbreiding begraafplaats Oud-Zuilen. Archief Tineke Barneveld.

Het Hooge Land heringericht

Bob Manten

‘Nee, nog iets meer naar links. Ja, zo staat hij goed’. Met een tevreden gezicht kijkt Kees Spelt naar de rood-witte jalonstokken die Joris Hellevoort, boswachter bij het Utrechts Landschap, en Paul Vesters, projectleider van de herinrichting van het Hooge Land en eveneens werkzaam bij het Utrechts Landschap, precies op de zichtlijn in de grond hebben gestoken.

Het is half elf op een grijze, natte donderdag 27 januari 2022 en de herinrichting van het voormalige ‘weiland van Spelt’, thans officieel het Hooge Land genaamd, is begonnen. De aanwezigen kijken vrolijk, want het land dat Kees Spelt, de zoon van de laatste boer op het land op de hoek van de Diependaalsedijk en de Klokjeslaan in Maarssen, in september 2020 om niet schonk aan het Utrechts Landschap, krijgt het uiterlijk dat Kees al die tijd voor ogen stond. Tevens zijn aanwezig Douwe Kappers van kwekerij Boomkroon uit Leersum en

Gert Jan van Doorn, eigenaar van het gelijknamige loon- en fruitbedrijf uit Houten, gespecialiseerd in onder andere het machinaal boren van paal- en plantgaten.

Het Hooge land of Hoogland is de oude benaming van het weiland, zoals beschreven in Periodiek 2021-1, blz. 24 t/m 32. Twee jalonstokken staan op de oude zichtlijn vanuit het rond 1811 gesloopte buitenhuis Elsenburg III naar de toenmalige duiventoren, richting de Zogwetering. Als vertrekpunt van de zichtlijn wordt het ijzeren hek met het opschrift Doornburgh langs de Diependaalsedijk genomen. Vervolgens wordt een aantal jalonstokken op 6.40 meter afstand van de zichtlijn in de grond gestoken om een rij van 16 gelijk bloeiende kersenvormen uit te zetten (zie afbeelding 1). Even later slaan de mannen op de gemarkeerde lijn langs de gespannen draad kleine paaltjes in

De jalonstokken geven de lijn aan, waarop een rij van 16 gelijk bloeiende kersenvormen zal worden geplant. Foto Bert de Ruiter.

Boswachter Joris Hellevoort (rechts) in gesprek met schenker Kees Spelt over de juiste afstanden voor de plantgaten voor de bomen. Foto Bert de Ruiter.

Het herinrichtingsplan van het Hooze Land. Schets Bureau SB4, opdrachtgever Utrechts Landschap, 12.08.2021. Het plan is licht aangepast door de ruil van 12 appel- en perenbomen voor 12 kersenbomen en bevat 1 lindeboomgroep in plaats van 2 en een houten hek als vervanging van het kleine stalen hek. N.B. Op dit kaartje staat per abuis als naam van de boerderij Elsenhof in plaats van Elsenburg.

de grond op de plekken waar Gert Jan over een paar dagen de gaten van circa 65 cm breed en 40 cm diep gaat boren (zie afbeelding 2). Er komen 44 kersenvormen te staan en 12 appel- en perenvormen. Bij de paaltjes komen 16 kersenvormen en de overige bomen komen exact te staan op de plaatsen zoals aangegeven op bijgaande tekening tussen de gemarkeerde lijn en het hek van woonzorgcentrum Maria Dommer (zie afbeelding 3). Door de ruil van 12 kersenvormen met 12 appel- en perenvormen wijkt de uitvoering iets af van de tekening. Die ruil is bevorderlijk voor het lokken van insecten voor de bestuiving en verhoogt ook de decoratieve waarde.

‘Het zijn verschillende rassen gecultiveerde kersenvormen’, vertelt Douwe, ‘gekweekt op het landgoed Zuylestein tussen Leersum en Amerongen op de Utrechtse Heuvelrug. Ik kweek ze daar samen

in een omtrek van drie kilometer naar geschikte bomen voor hun voedsel en honing. Er komen kersenvormen van onder andere de rassen Burlat, de Varikse Zwarte, de Meikers, de Kordia en de Giorgia. Vogels en andere dieren kunnen zich eraan te goed doen. De bomen zijn na 15 tot 20 jaar volwassen en worden vijf tot zes meter hoog. Ik wandel naar boswachter Joris en vraag hem of de bomen nog beschermd worden. ‘Ja’, is zijn antwoord, ‘om iedere boom wordt een korf geplaatst en langs de boomgaard aan de kant van het weiland komt een raster op 4 meter vanaf de bomen. Dit is om te voorkomen dat de boompjes door dieren worden aangevreten, bijvoorbeeld door de konijnen of de hazen die op het weiland zijn waargenomen en in de boomgaard kunnen komen. Of door de koeien en schapen die er wellicht gaan komen. We zoeken als Utrechts Landschap nog naar een boer die bijvoorbeeld zwartbleschapen en lakenvelder koeien kan laten weiden (zie afbeeldingen 4 en 5). De lakenvelder behoort met de blaarkop en de witrik tot de oudste, Hollandse koeienrassen en zij is direct herkenbaar aan het ‘witte laken’ om haar buik. Ze zijn juweeltjes in het landschap, hebben niet veel nodig en doen het uitstekend op hooi en gras.

Ik wijs Joris op de tekening en vraag hem waarom

Het Zwartbleschaap. Bron: Internet khv.be

met Femke Battering en we doen dat zonder gebruik te maken van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen’. Hij licht verder toe dat om verschillende bloei- en vruchttijden te krijgen, wat aantrekkelijk is voor de dieren en voor de omringende bewoners en wandelaars langs het Hooge Land, er verschillende rassen worden geplaatst. Het verschil in rassen is ook nodig om door een goede, gemêleerde kruisbestuiving de bomen veel vrucht te laten dragen. De insecten, voornamelijk de hommels en de honingbij als gewaardeerde bestuivers van vooral fruitbomen, zullen de plek snel weten te vinden. Honingbijen zoeken wel

De Lakenvelder koe. Bron: Internet kiboe-hoeve.nl

er nu juist een groepje van drie zomerlinden op het weiland komt. Hij zegt lachend: 'Omdat dit de enige boom in ons taalgebruik is die met zij wordt aangesproken. Al bij de Kelten en Germanen werd de linde als heilig beschouwd. Freya, de godin van onder andere de liefde en de vruchtbaarheid, zou zich erin genesteld hebben. Onder de lindeboom werd in vroeger tijden recht gesproken door de vierschaar en werden huwelijken ingezegend'. Hij kijkt naar mijn verbaasde gezicht en vervolgt snel: 'Dat is allemaal waar, maar de lindeboom, zeker in een groepje van drie zoals wij ze willen planten, is heel decoratief en geschikt voor een relatief groot perceel als dit weiland. Bij buitenplaatsen en landgoederen zie je vaak in weilanden een lindeboomgroep. De bomen kunnen wel drie tot vierhonderd jaar oud worden en een hoogte van 25 tot 35 meter bereiken. De grond is er heel geschikt voor. De linde is klimaatbestendig. Ze vraagt om een voedselrijke en vochthoudende bodem, maar kan ook goed tegen tijdelijke zomerdroogte. We aarzelen nog of het winter-, zomer- of Hollandse linde wordt. Ik vermoed een Hollandse linde (tilia), een natuurlijke kruising tussen de winter- en de zomerlinde (zie afbeelding 6). Al in de zestiende

eeuw exporteerden Hollandse kwekers deze linde naar alle delen van Europa. De Hollandse linde bloeit in juni heel rijk en wordt door hommels en bijen bestoven. De zaadjes vallen in oktober en ze bieden', zo praat hij enthousiast verder, 'aan dieren en hopelijk straks aan de koeien en schapen ook de nodige schaduw'.

De volgende persoon bij wie ik te rade ga, is projectleider Paul Vesters. Hij vertelt dat het strookje gemeentegrond (kadastraal perceel A2788) bij de ingang aan de Tesselschadestraat eigendom van de gemeente blijft, maar dat het Utrechts Landschap dat in bruikleen krijgt. De fruitbomen zijn door verschillende mensen in de regio gesponsord, waarvoor we hen heel dankbaar zijn. Het plan was om het oude, stalen hek net naast de huidige 'namaakhooiberg', dat vroeger vanaf het erf de directe toegang gaf tot het Hooge Land, te plaatsen op de as van de rijbaan van de Tesselschadestraat. Dat hek is echter voor de huidige voertuigen te klein. Om die reden zetten we er nu een houten hek neer dat past bij het landschap. Het gehele weiland wordt omzoomd door een brede meidoornhaag. Zo'n haag is goed voor de

flora en de fauna. Vogels en kleine dieren vinden er beschutting. We willen ook een haag planten op de scheiding met Maria Dommer. Daar moeten we eerst afspraken over maken met onze burens, ook over het onderhoud. Op termijn willen we het weiland ook meer bloemrijk maken. 'Tenslotte', zo vertelt Paul, 'plaatsen we nog een ooievaarsnest. Dat geeft een extra levendig accent. En er komt uiteraard nog een informatiebord waarop onder andere de naam het Hooge Land, de naam van de vroegere eigenaar Spelt en de namen van de verschillende fruitbomensoorten en rassen worden vermeld.'

Als laatste schiet ik Kees Spelt aan met de vraag wat hem ertoe bracht om dit kostbare geschenk aan de Maarssense gemeenschap in handen te leggen van het Utrechts Landschap? Kees kijkt mij aan en zijn ogen stralen. Glimlachend zegt hij: 'Het is de beste, maar niet absolute garantie dat dit Hooge Land, deze boerenenclave, bij de

Een Hollandse linde vol in het blad.

Bron: www.ecopedia.be/boom/hollandse-linde

boerderij blijft horen en ook groen blijft.'

Een week later, op 3 februari rond twaalf uur, is bijna iedereen weer aanwezig als de boomkweker Douwe Kappers de bomen in de gegraven gaten gaat planten. Twee van de bomensponsors, mevrouw Kleiwegt en de heer De Bruin, alsmede enkele geïnteresseerde bewoners uit de buurt en het Zorgcentrum Maria Dommer, laten zich ook zien. Na een toespraak van Paul Vesters over de schenking en het ontwerp geeft Douwe Kappers nog een korte toelichting op de keuze van de bomen. Over de 12 appel- en perenbomen vertelt hij dat zij tussen de kersenbomen worden geplant, enerzijds om de bloeitijd en levendigheid van de boomgaard te vergroten en anderzijds omdat de appels en de peren later dan de kersen aan de boom hangen dan wel op de grond liggen, en er daardoor een grotere variëteit aan vogels, insecten, vlinders, allerlei kevers, wormen en andere kleine dieren wordt aangetrokken. Van de peren noemt hij onder andere de handpeer

Beurre Hardy, de stoofpeer Saint Remy en van de appelbomen de Zoete Kroon, de Glorie van Hollandse en de Lunterse Pippeling. Op een vraag van een buurtbewoner of de bomen niet zijn mooie uitzicht op het weiland belemmeren, antwoordt Douwe dat dit niet het geval is. De fruitbomen zijn geënt op zeer langzaam groeiende hoogstammen en de takken beginnen pas op 1.80 meter, net als vroeger, toen het vee ook in boomgaarden graasde en onder de kroon van de boom door moesten kunnen lopen

Dan wordt Kees Spelt gevraagd de eerste schep over een Burat kersenboom te gooien, terwijl de camera's klikken en de sponsors en buurtbewoners zich rondom hem scharen (zie afbeelding 7). Ondanks het grijze weer, ook op deze dag, is het een verheugende aanblik. Als straks de paal met het nest wordt geplaatst, is het wachten op het eerste ooievaarspaar dat zich op het Hooie Land nestelt en hopelijk generatie na generatie zal voortbrengen op deze 'boerenenclave' ●

Kees Spelt, de schenker van het weiland en mevrouw Kleiwegt, sponsor van enige bomen, scheppen het plantgat van de kersenboom Burlat vol. Rechts vooraan kijkt Paul Vesters toe en links loopt boomkweker Douwe Kappers weg om de volgende boom te halen. Foto Bert de Ruiter.

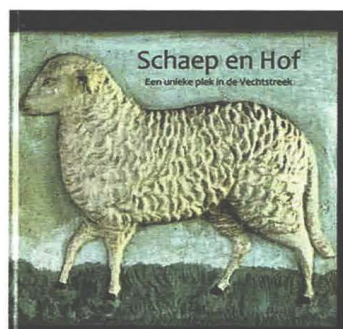
Nieuwe boeken in de bibliotheek van de HKM

SCHAEP EN HOF

Een unieke plek in de Vechtstreek

Jan en Jeanine Boesen

Albelli fotoalbum, maart 2021

Dit fraai vormgegeven boekwerk beschrijft de geschiedenis en ontwikkeling van het perceel aan de Laan van Niftar lake 44a in Tienhoven en ook van de daarnaast gelegen voormalige gereformeerde kerk. De cultuur- historische en ruimtelijke aspecten van het gebied krijgen ruime aandacht. De tekst heeft een grote informatie-dichtheid met veel details. Enige voorkennis kan het lezen dan gemakkelijk maken.

De auteurs, verliefd geworden op de omgeving, vertellen hoe de aankoop van zowel hun woonhuis Schaep en Hof als de kerk is verlopen en hoe deze panden onder hun beheer verder zijn ontwikkeld. De geschiedenis van het huis vanaf 1800 met informatie over de bewoners, de aanpassingen en de veranderende omgeving worden uitvoerig behandeld.

Zij gebruiken daarvoor een grote hoeveelheid mooie en bijzondere foto's en afbeeldingen van documenten die het verhaal optimaal illustreren; dit alles verraadt hun aandacht voor detail en sfeer. Ook alle mensen die op enigerlei wijze hebben bijgedragen aan de totstandkoming van dit project krijgen in een dankwoord hun plek in dit album.

De ruimtelijke ontwikkeling wordt zichtbaar en duidelijk gemaakt met luchtfoto's, kadastrale kaarten en uitsneden uit topografische kaarten. Ook het hoofdstuk over de geschiedenis van Tienhoven is gelardeerd met fraai fotowerk en oude prentbriefkaarten. Bron daarvoor waren onder andere de publicaties van ds. Van het Einde en Theo Schouten. Ontginning en turfwinning worden beschreven vanuit historisch perspectief met aandacht voor het zware bestaan van de turfarbeider. In het hoofdstuk over de Tienhovense Plassen uiten de auteurs hun zorg over de toekomst van dit gebied in het licht van tegenstelde belangen en de ecologische en recreatieve waarde.

In 2020 werden Jan en Jeanine Boesen eigenaar van de voormalige gereformeerde kerk die zij zo reddeden van de sloop. Zij beschrijven de geschiedenis van deze kerk en wat deze heeft betekend voor de gemeenschap. De kerk is inmiddels omgebouwd tot orangerie.

Interessant is het artikel over de zoektocht naar het antwoord op de vraag waarom Anne Frank een krantenfoto 'Gezicht op Tienhoven' met daarop de kerk boven het tafeltje bij haar bed had hangen. De ontwikkelingsgeschiedenis van de nabijgelegen molen De Trouwe Wachter ontbreekt natuurlijk niet in dit boek.

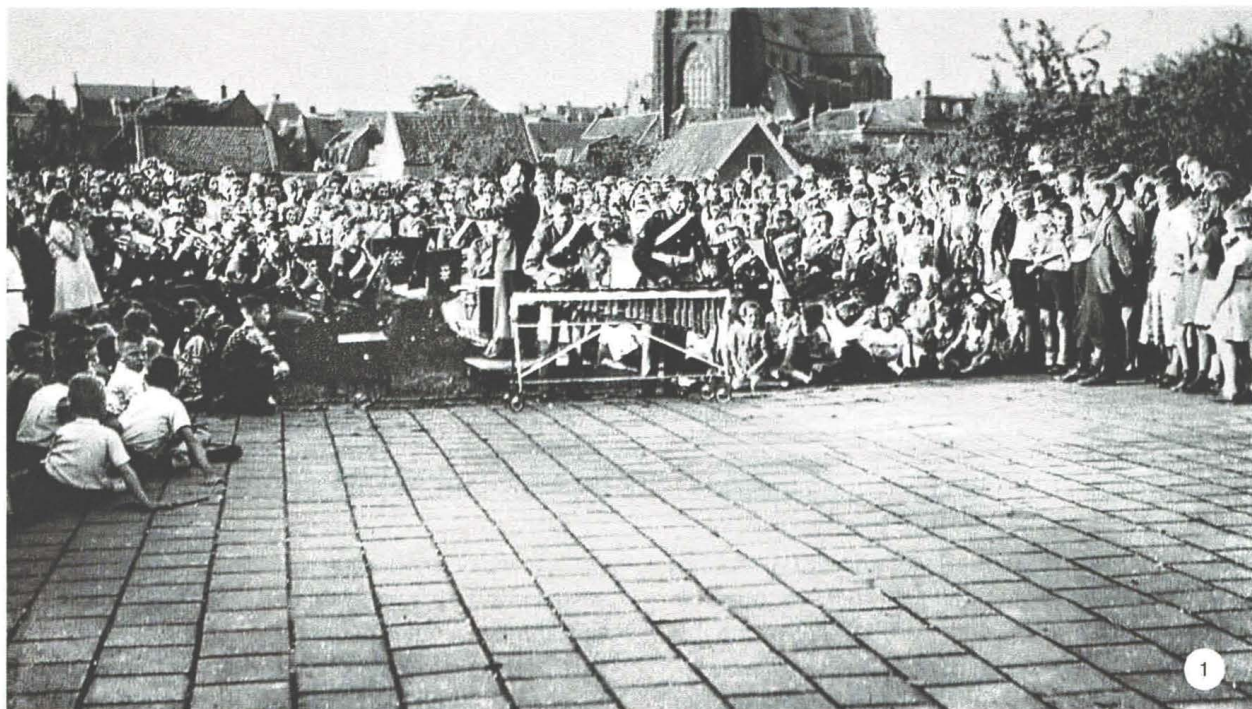
De auteurs sluiten af met een citaat van de filosoof Roger Scruton dat inspirerend is voor projecten zoals in dit album beschreven:

'I think we are losing beauty and there is a danger that with it, we will lose the meaning of life'. ●

Piet Gentenaar

Optreden van een militair orkest te Maarssen

Hans Sagel

Dit keer een qua compositie nogal wonderlijke foto uit een Maarssens privé-album. Volgens de bij de foto beschikbare gegevens is hij gemaakt in Maarssen bij het bevrijdingsfeest in mei 1945 op het sportterrein achter de gymnastiekzaal aan de Gaslaan.

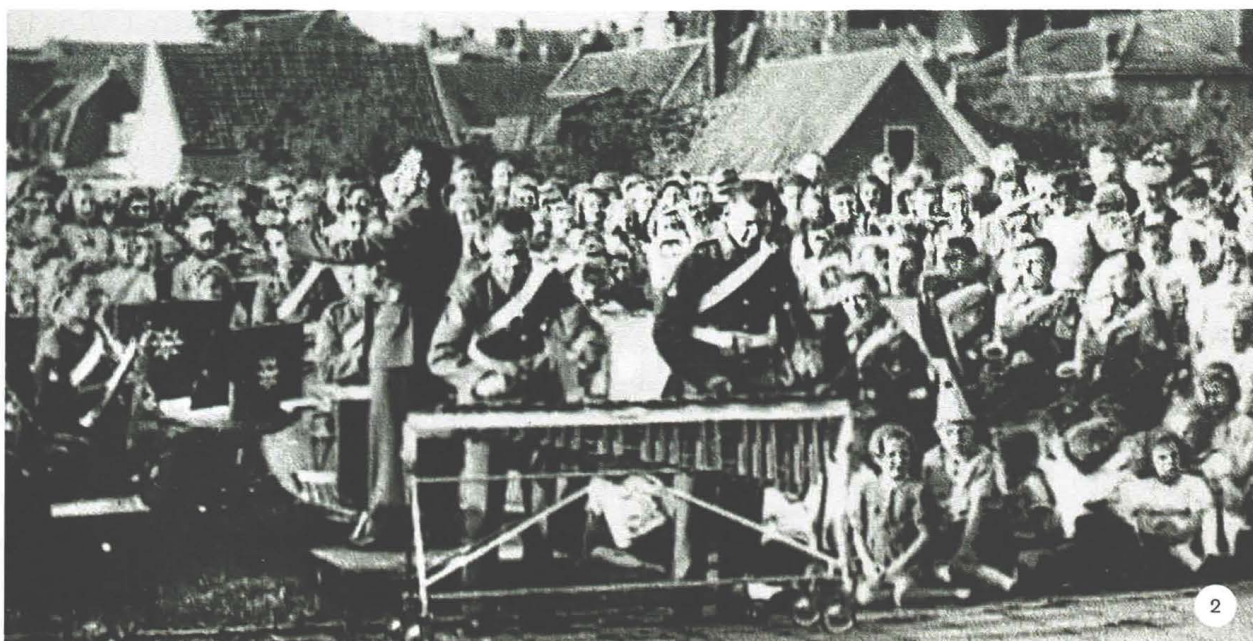
De fotograaf stond voor een moeilijke, haast onmogelijke opgave. Bij een al laagstaande avondzon wilde hij een groot gezelschap fotograferen dat bijeen was gekomen om een uitvoering van een Canadees militair orkest bij te wonen. Jammer genoeg is de foto dan ook een beetje mislukt; een groot deel van het beeld bestaat immers uit straattegels en die zijn niet zo interessant (zie afbeelding 1). Van de vele toehoorders en de muzikanten zien we dus helaas weinig. Gelukkig valt

daar tegenwoordig met behulp van de computer wel wat aan te verbeteren (zie afbeelding 2). We kunnen de dirigent van de vrolijk spelende band duidelijk de maat zien slaan en links en rechts van hem zien we de verschillende blazers. Daarvoor bespelen twee slagwerkers, à quatre mains, een grote xylofoon, of mogelijk - gezien de onder de toetsen hangende resonantiebuizen - een marimba. Alle muzikanten zijn gekleed in een militair uniform en dragen een witte koppelriem en bandelier. Hoewel de kwaliteit veel te wensen overlaat, is het toch een ontzettend leuke foto om 77 jaar na dato te publiceren in deze rubriek. Door de op de achtergrond zichtbare huizen aan de Bolensteinsestraat en de r.k.-kerk kunnen ook de huidige Maarssenaren zich een voorstelling

maken van de plek waar de band speelde. Verschillende mensen heb ik gevraagd of ze nog herinneringen hadden aan deze bijeenkomst of misschien mensen herkenden die op de foto

vrolijk dansende Maarssenaren uitbundig de bevrijding vierden.

De vorige aflevering van deze rubriek, over een in 1919 aan de heer Th. J. van Loo verstuurd foto,

staan. Je vraagt je toch af: wie zijn dat schattige meisje en jongetje met een puntmuts, zittend op de grond direct naast de xylofoon? Tot op heden heeft het navragen nog niets opgeleverd, maar wellicht komt daar nu na deze publicatie alsnog verandering in.

Gelukkig valt er nog wel wat meer te vertellen bij deze foto omdat de heer A. (Toon) Reith het feest vermeldde in zijn al eerder in dit periodiek geciteerde oorlogsdagboekje. Zie onder andere Jaargang 42, nr. 2, mei 2015. Daarin schreef hij: 'Vrijdag 11 mei 1945, Celebrating dag, 's avonds muziek van Lincoln Band op gymnastiekterrein. Een groot publiek in vrolijke stemming vermaakt zich op keurige wijze. Er wordt druk gedanst. Na afloop een verrassing er wordt vuurwerk afge-stoken. Ook weer iets ongehoords. De kinderen kijken hun ogen uit op alles, ze genieten enorm.' Met deze kennis zou het goed kunnen zijn dat we de grote hoeveelheid straattegels die de fotograaf vastlegde, minder kritisch en met andere ogen moeten bekijken. Mogelijk kijken we wel naar de dansvloer waar, na vijf vreselijke oorlogsjaren,

leverde weer enige leuke reacties op, zoals het bewijs dat de foto van de erepoort inderdaad op de Kaatsbaan werd gemaakt. Maar liefst drie leden ontcijferden de onleesbare handtekening van de verzender (P.K ...). Op volgorde van binnenkomst meldden namelijk Herman Verkroost, Wim van der Kooij Jzn. en Wouter Bosman onafhankelijk van elkaar dat de handtekening die van de heer Pieter Korstanje moet zijn. Deze Pieter Korstanje, schilder/winkelier, woonde op de Kaatsbaan nummer 3 en is in 1908 getrouwd te Maarsseveen met Grietje Faber. Een dochter van hen trouwde in 1933 met een Van Loo, hetgeen mogelijk een gevolg van de vriendschap van de vaders is. We danken deze speurders vanzelfsprekend hartelijk voor hun inzet

Heeft u op- of aanmerkingen naar aanleiding van deze rubriek of misschien zelf een voor publicatie geschikte foto, dan wordt u vriendelijk verzocht dit schriftelijk of telefonisch door te geven aan J.H. Sagel, Van Lingelaan 85, 3602 PB Maarssen, tel: 0346-561457, E-mail: hanssagel@gmail.com ●

het oude regthuys

eetcafé • feestcafé • catering

laan van niftarlake 101 • 3612bp • tienhoven
telefoon 0346 - 28 13 82 • website hetolderegthuys.nl

HAIRFASHION

maarssen

HAIRFASHION MAARSSSEN
PROFESSIONALS
IN HAARVERZORGING

EEN MOMENT
VOOR JE HAAR
EN VOOR JEZELF

PERSOONLIJKE AANDACHT EN DESKUNDIG ADVIES

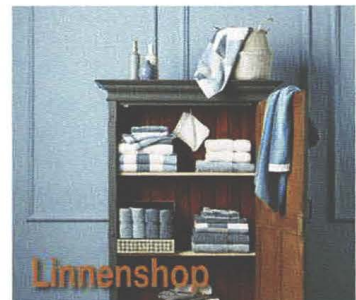
DIRECT EEN AFSpraak MAKEN
TEL. 0346 562032
HAIRFASHIONMAARSSSEN.NL

OF DOWNLOAD
ONZE APP

HAIRFASHION MAARSSSEN | KAATSBAAN 3 | MAARSSSEN

de Graaff

slapen/bedmode/lingerie/linnenshop

Kaatsbaan 48
3601 ED Maarssen
0346-562122
www.degraaffmaarssen.nl

aankoop • taxaties
verkoop • hypotheek
verhuur • nieuwbouw

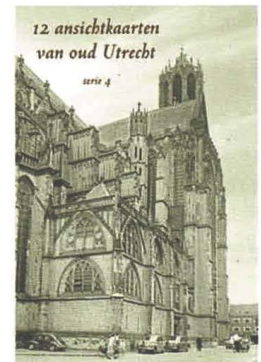
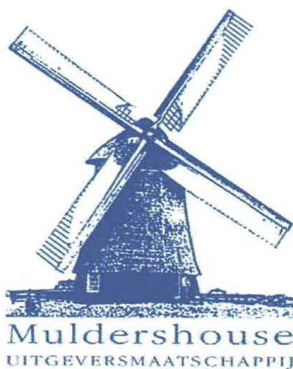
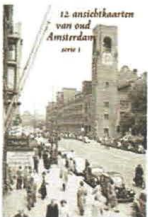
Sterk door Service!

Nassastraat 14
3601 BG Maarssen
0346 - 58 50 30

ritter@era.nl
www.eraritter.nl
erittermakelaardij
@ERA_Ritter

**Afbeeldingen en foto's uit een andere tijd. Kunst van alle tijd.
Gevat in kalenders of doosjes met ansichtkaarten. **Bekijk onze website!****

muldershouse.nl